अनन्तशयनसंस्कृतग्रन्थावलिः
ग्रन्थाङ्कः १७७

शिवविलासकाव्यम्

दामोदरप्रणीतम्

प्रकाशकः
शूरनाड् कुञ्जन् पिळ्ळ, एम्. ए.,
पौरस्त्यग्रन्थप्रकाशनकार्यालयाध्यक्षः ।

अनन्तशयने एस्. वि. जि. मुद्रणालये मुद्रितम् ।
१९५६

मूल्यम् एकं रूप्यकम्

ŚIVAVILĀSA

The Śivavilāsa is a Sanskrit poem in eight cantos composed by Dāmōdara Cākyār, the court poet of Kērala Varma, the ruler of Oḍanāḍ, whose period may be assigned to the 14th century A. D. Although the poem is called Śivavilāsa, the Glory of Śiva, its main theme is the story of Uṇṇiyāṭi, the daughter of Kērala Varma. Cākyār has written also another work, a *campu* in Malayāḷam, in praise of the beautiful heroine Uṇṇiyāṭi.¶ Both works are composed with the object of praising Uṇṇiyāṭi, and indirectly the poet's patron, Vīra Kērala Varma. On a superficial consideration, it would then seem more appropriate to call the work Uṇṇiyāṭi Carita or Uṇṇiyāṭi Vilāsa. A word of explanation, therefore, becomes necessary why the poet chose to give it a name which is apparently misleading. Cākyār presumably wanted to give his work a religious elevation by connecting it with Śiva, the tutelary deity of his patron Vīra Kērala Varma. This he has achieved by cleverly relating the whole story to the deity. Uṇṇiyāṭi is conceived as an *avatār*, incarnation, of Pārvati, the consort of Śiva, and her birth as the daughter of Kērala Varma is said to be due to the blessing of Śiva. The poet carries the comparison of the Śiva-story further by conceiving that prince Rāma Varma of Cochin, whom Uṇṇiyāṭi chose as her husband, was an incarnation of Śiva. These conceptions besides investing the heroine and her husband with a halo of divinity, lend a religious colouring to the whole story. They also indirectly

¶ See *Uṇṇiyāṭicaritam Campu*, No. 91 in the Malayalam series of this Library.

enhance the greatness of the King Kēraḷa Varma whose glorifiction was the primary object of the poet.

This identification has secured for this work an undercurrent of similarity with the Kumārasambhava of Kālidāsa. The Kumārasambhava, according to tradition, ends with the marriage of Pārvati with Śiva. Śiva vilāsa is strikingly similar to the Kumārasambhava in this respect. The birth of Pārvati, her childhood, and later on her marriage with Śiva are the main elements in Kālidāsa's poem, and in these Cākyār's conception bears close resemblance. But beyond these the comparison need not be stretched. Cākyār was not creating a fiction on the model of the Kumārasambhava, but was only discovering a parallelism between the theme of Uṇṇiyāṭi and the story of the Kumārasambhava so far as it suited his purpose. The most important element in both the stories is the marriage of the heroines, but in this respect Cākyār has drawn his inspiration not from the Kumārasambhava, but from *Indumatī's Svayamvara* as described by Kāḷidāsa in the Raghuvamśa. In the Kumārasambhava the heroine made up her mind to have Śiva as her partner, and then realised her desire by long and arduous penance. The marriage of Pārvati was solemnised in the most ceremonial manner. But in the Śiva Vilāsa the heroine chooses her husband in the *Svayamvara* manner from among the princes invited by the king, as does *Indumatī* in the Raghuvamśa.

This indebtdness to Kāḷidāsa is openly acknowledged by the poet in the third stanza of first *sarga*,

अलघु रघुवंशाद्यं पश्यन् विधित्सितकाव्यताम्
अहमपि दधे मन्दात्माहो विमोहमहात्मता ।

mentioning the Raghuvaṁśa by name. Although the Kumārasambhava is not pointedly referred to, the expression रघुवंशाद्यं in the stanza may be taken to allude to that poem also. But from this, we will not be justified in thinking that Śiva vilāsa is an imitation of Kumārasambhava or Raghuvaṁśa. In narration as well as in description, Cākyār does not blindly follow any other poet. His work shows profound influence of Alaṅkāra Śastra as well as of the great Mahākāvyas composed in conformity with its canons. Fondness for lengthy *varṇanās*, descriptions, is a feature of this poem in common with other Mahākāvyas. But there is one prominent feature which distinguishes this from other poems of this type. Poets of the Mahākāvya school chose their themes from the *Purāṇas* or *Itihāsas*. Cākyār's work is an innovation in this respect, as he chose his theme from contemporary history. In selecting the theme the poet was influenced more by the Malayāḷam literature of his time than by classical Sanskrit poetry. That he was himself the author of a Malayāḷam *Campu* work, Uṇṇiyāṭi Caritam, lends support to this view.

The story of the poem is briefly summarised below:—

The poem opens with a description of Kaṇṭiyūr ¶ the capital of the kings of Oḍanāḍ (Kāyamkuḷam.)& At the time of the story the king of Oḍanāḍ was Vīra Kĕraḷa

¶ Near *Māvelikkara* in central Travancore.

& *Oḍanāḍ* was a prosperous principality in those days, and it comprised a large area in what is now central Travancore. The principality was eventually annexed to Travancore by *Mahārājā Mārtāṇḍa Varma* in 1746. A. D.

Varma, a prince of noble qualities according to our poet. His minister was one Kṛṣṇa Vīra, a Brahman who belonged to Kaḍutturutti in Vaṭakkumkūr state. In course of time Vīra Kerala Varma entrusted the affairs fo the state to his nephew (sister's son) and retired to a life of enjoyment. Vīra Kērala Varma then took to wife Cerukara Kuṭṭatti, an accomplished woman proficient in dancing. The king and his wife Kuṭṭatti passed twelve happy years of connubial enjoyment, but were in the end smitten by sorrow for want of issue. Kṛṣṇa Vīra, the minister, advised Kērala Varma to worship Śiva of the Kaṇṭiyūr temple with the object of getting a child. The Rāja and his wife did accordingly. This reminds us of the *Nandinīprasādana* in the Raghuvaṁśa where *Dilīpa* and his wife *Sudakṣiṇa* propitiated *Nandini* with the object of getting a child.

The third *sarga* is devoted to the description of the king's worship of Śiva. The deity was pleased with the prayers and devotion of the king. An *Aśarīri*, ethereal voice, was heard from the *sanctum sanctorum* of the temple.

अथ प्रासादभूगर्भगृहोदरमहामुखात् ।
घनाघनमहामेघहुङ्काराह्वानसन्निभः ॥

कम्पयन्निव सर्वोर्वीं भिन्दान इव सागरान् ।
उत्सारयन्निवाकाशमाशाः प्रस्फोटयन्निव ॥

Cerukara family is referred to also in *Uṇṇunīlisandēśa*, a poem of the 14th century. Cerukara house, from these references, appears to have been a wealthy family with which the ruling house of *Oḍanāḍ* had relation through marriage.

त्रासयन्निव दिक्पालान् शैलानुन्मूलयन्निव ।
पूरयन्निव पातालमूर्ध्वाण्डं विक्षिपन्निव ॥

आधून्वन्निव चेतांसि सर्वेन्द्रियविमोहनः ।
शुश्रुवे सुमहान् नादो दिग्गजोन्मादमर्दनः ॥

कल्पोद्वृत्ताब्धिकल्लोलकलहाक्रन्दमेदुरः ।
शब्दः स बाडवाग्नेरप्यासीदीषद्विभीषिका ॥

III. 72-76

It was the voice of the God, and it predicted that goddess Pārvati would be born as the king's daughter, and that in course of time she would become the bride of one who was an *avatār* of Śiva himself.

वत्स केरळभूपीठकेतो हे वीरकेरळ ।
भद्र जोंगृहि भद्राय चिरायेह परत्र च ॥

भक्तितस्तव तुष्टोऽस्मि पूजया चानया भृशम् ।
दत्तपिण्डे खलु श्वापि स्निग्धधीः किमुतोत्तमाः ॥

यत् तवाभीष्टमस्त्यन्तर्वस्तु तन्मयि विद्यते ।
इष्टानिष्टे सदसती सर्वे वा सर्वदेहिनाम् ॥

कन्या सुदुर्लभा वत्स मत्प्रसादं विना तव ।
तां प्रयच्छाम्यहं तुभ्यं वन्ध्यवाञ्छा न मज्जुषः ॥

ममांशः केरळावन्यामस्ति कश्चन मानवः ।
पुरैव विप्रकार्यार्थमवतीर्णः सुपुण्यधीः ॥

मत्कामिनी ततो गौरी त्वत्कन्यात्वमुपेयुषी ।
अचिरेणैव वीरस्य तस्य भार्या भविष्यति ॥

III. 81-86

The portion relating to the worship of Śiva follows the best puranic style, and it may be from this that the name of the poem acquires particular significance. The following passage will illustrate the point.

जय शम्भो जयोद्वृत्तजाह्नवीभङ्गशेखर ।
जय मुण्डावलीक्लृप्तमुक्ताहार महेश्वर ॥ III. 23

जय काष्ठाकरिव्याघ्रत्वक्पुष्टांशुकवेष्टन ।
जय नीलगलायुग्दृगसाधारणलक्षण ॥ III. 25

नमस्त्वत्पादपद्माय पातालत्वमुपेयुषे ।
नमोऽस्तु ब्रह्मलोकाय त्वन्मूर्ध्ने मुक्तिहेतवे ॥ III. 32

नमस्त्वत्कुक्षये नित्यं नभसे वैभवस्पृशे ।
नमस्त्वद्वदनाब्जाय वेदशास्त्राह्वयाय च ॥ III. 34

The boon thus given bore fruit without delay. Kuṭṭatti, the king's consort, gave birth to a daughter who was named Uṇṇiyāṭi. She grew up and won the hearts of all people who came in contact, by her bewitching beauty and charming manners. She became accomplished in literature, music and dancing. The following verses relating to her education are interesting, as revealing the type of instruction given to the women in Kēraḷa during the middle ages.

पश्चाब्दान्तात् सपदि पुरतः क्लृप्तचौलक्रियाथो
वर्णे पद्ये पदसमुदये प्राप वाक्ये च शिक्षाम् ।
नान्यैरेवाभरणनिवहैर्मण्डिता कुण्डलेना-
ऽप्यासीद् भूयोऽप्यगमदखिलाश्चाथ गान्धर्वविद्याः ॥

शब्दे शिक्षातिशयबलतः शब्दमीमांसकानां
वाक्यार्थोक्तिप्रसरगतिभिः पूर्वमीमांसकानाम् ।

अद्वैतार्थे पटुमतितया तत्र चाप्युत्तरेषां
विस्मेरत्वं व्यधित सततं सा विशेषेक्षकाणाम् ॥
IV 69-70

When Unniyāṭi attained the twelfth year of age, Vīra Kēraḷa Varma began to think of a suitable match for her. He knew that his daughter was an *avatār* of Pārvati and that she was destined to be the bride of one who was an incarnation of Śiva. But, how is it possible to find out that person? The king, therefore, made up his mind to celebrate his daughter's wedding in the *Svayamvara* style, as then Unniyāṭi could choose her husband after her heart.

The preparations for, and the celebration of, the wedding are described in the sixth and the seventh *sargas* respectively. The poet has not missed the opportunity to give an idea of the celebration in glowing colours.

छत्राणि तोयरुहवत् कलहंसपाली-
कल्पानि सन्ददृशिरे सितचामराणि ।
शस्त्राणि मीनवदथोर्मिवदश्वपङ्क्त्यो
रथ्यागतागतरता जनता नदीवत् ॥

शीर्षत्र शेषकलितोरुगळाः सुकक्ष्या
विभ्राजिभूषणशता विधुतासिधेनु ।
गोमूत्रिकाभिरभिपत्य निवृत्य चोच्चैः
केचिद्भटा ननृतुरुज्झितगीतवाद्यम् ॥

उत्पेतुरुद्धृतकृपाणमुदग्रवीर्याः
प्रोद्भ्रान्तचामरमनोहरचर्मकर्म ।
मर्दन्त उत्तमभटा नवकुङ्कुमार्द्रां
दृप्ताः प्रगृह्य गरुडा इव कृष्णसर्पान् ॥

उत्तुङ्गदीप्तधनुषः शरधी निबद्ध्य
हेमाभिरामकवचाः कतिचित् सुयोधाः ।
आयन् ययुश्च मुदिताः शतशः प्रतोल्या-
मेधस्समेधितशिखा इव हव्यवाहाः ॥

प्रासाः सतोमरकुलाः प्रसभं विचेरु-
र्द्वेधा विभक्तनिवहा लघु राजमार्गे ।
स्थित्वा मुहुः क्वचन युद्धधुरानुकृत्या
व्यत्यासतोऽपससृपुश्च तथोपसस्रुः ॥

आधोरणैरत इतः प्रहितैर्गजेन्द्रै-
राभोगरुद्धनगरैः समधारि लक्ष्मीः ।
सूरांशुनाशितसुहृच्छ्रवणात् सरोषं
लोकान्तरात् प्रसरतां तिमिरोत्कराणाम् ॥

विस्मेरसद्युवतिदृग्द्युतिसन्ततायां
वीथ्यां तुरङ्गमभटाश्चटुलप्रतोदाः ।
रेजुर्गतागतिभृतो विजितप्रयासा-
स्तन्तुप्रताननिरता इव तन्तुवायाः ॥

वातोद्धतध्वजपटाथ शताङ्गपङ्क्ति-
र्मध्येलसद्विविधरत्ननिधेर्बलाब्धे ।
सम्मूर्च्छदद्भुतरवे बहलप्रवाहे
सालङ्कृतिः प्रवहणालिरिवाभिरेजे ॥

दध्वान भैरवरवप्रविभाविताब्धि-
निध्वाननिह्नवभरो हृदयस्य भेत्ता ।
कल्पान्तनर्तनपरिक्रमकेलिमूर्च्छा-
मुक्तः प्रहास इव दुन्दुभिरिन्दुमौलेः ॥

Kings and Brahman chiefs from all parts of Kēraḷa came to attend the *svayamvara* ceremony in response to the invitation of Keraḷa Varma. Then Uṇṇiyāṭi decked in costly clothes and golden ornaments came to the *svayamvara* hall accompanied by several women.

सा चापि केरलनृपालसुता वधूभिः
 स्नाता महार्हवसनाभरणानुलेपा ।
शुद्धान्तधाम्नि शुशुभे यदुराजवीर-
 लक्ष्मीरिवाक्षिपथगा नृपतौ प्रसन्ना ॥ VI. 25.

अथावरुह्य यादवी पदैव पादुकावती
 जगाम रङ्गसम्मुखं गुणाधिकैर्वधूगणैः ।
अबाधितेन वर्त्मना महाजनेन बिभ्यता
 घनाभरक्षिहुङ्कृतिप्रनोदवेत्रयष्टितः ॥ VI. 61.

In the hall, a lady attendant introduced the princes one after another to Uṇṇiyāṭi. We do not find here description of the several princes as in other *Kāvyas* of this type. Uṇṇiyāṭi listened to the lady guide and gently walked forward showing no inclination to any of them. The guide finally took Uṇṇiyāṭi to prince Rāma Varma of Cochin on whom the poet showers the highest praise. The lady introduced him to Uṇṇiyāṭi as a noble scion of the ruling family of Cochin. The prowess of the prince and his noble qualities eloquently narrated by the lady captivated Uṇṇiyāṭi's imagination. Having guessed her feelings correctly, the lady attendant, in a mood of gentle humour, told her that if she was not satisfied with him she might walk forward. Uṇṇiyāṭi cast her face down in bashfulness. She then garlanded the prince in token of her *svayamvara*. Then

the wedding was solemnised in all pomp and splendour.

The poem ends with the eighth *Sarga* which contains a description of the married life of the hero and the heroine. The last portion tells the readers that Uṇṇiyāṭi and her husband were at the time staying at Udayapuri (Mahōdayapaṭṭaṇam– another name of Cranganore) practising spiritualism *adhyātma vidyā*.

An estimate of the poem

As a Sanskrit poem of the Mahākāvya type, the Śiva vilāsa certainly deserves a high place. It may be making too tall a claim if Cākyār is placed on a par with the great Mahākāvya poets of Sanskrit. But surely his work entitles him to an abiding position among the Sanskrit poets of Kērala. He has admirable mastery of diction, and his power of description is commendable. Verses like the following bear the stamp of real poetic genius.

नक्तं कोविदनर्तकीविरचितं नाट्यं रसैकाग्र्यतो
दृष्ट्वा निर्निमिषाः प्रसन्नवदना निष्पन्दतामागताः ।
तत्संस्कारबलात्कृता इव दिवाप्याभान्ति भित्त्यादिके
यत्रालेख्यगताश्च दैवतगणा नृत्यालये नित्यशः ॥ I. 9.

सौधा यत्र मरुद्गणस्मविनिविष्टाग्रैः पताकाकरैः
केतून् दण्डमिवावलम्ब्य जरठा यद्वत् स्थितिं तन्वते ।
दीपौघश्च विराजते दिवसतां नेतुं निवृत्य स्थितो
दोषां व्यक्तविभक्तभानुरिव सन् वैरेण सन्ध्यारविः ॥ I. 10.

पूर्वाचलादथ पिशङ्गकपर्दभार-
साधारणीं दशशतीं विकिरन् कराणाम् ।
आविर्बभूव दिनकृद् विधुमाधुनानो
नाट्योद्धुरप्रमथनाथमुखानुकारी ॥ IV. 1.

स्तम्बेरमस्य तमसः प्रविदारणोत्थ-
रक्ताभसान्ध्यमहसात्यरुणैर्मयूखैः ।
पश्चास्यवद्विरुरुचे नखरैर्विवस्वां-
स्तन्मांसपेश्य इव शोणसरोरुहाणि ॥ VI. 2.

सौदामिनी जलदगेव करेणुगा सा
संहर्षणी सकललोचनचातकानाम् ।
स्थित्वा मुहुः सुवदना विहृतिप्रसक्तै-
र्लोकैः प्रकामविततां प्रजगाम रथ्याम् ॥ VI. 60.

अधरकरपदानल्पाक्षिवक्षोजयुग्मै-
रमितकलितकम्पैः सम्भृताक्षीणलक्ष्मीः ।
रतिमुपजनयन्ती राजहंसस्य तस्य
क्षणमनुविदधे सा पद्मिनीं वायुनुन्नाम् ॥ VII. 62.

The poem deserves our attention from another point of view also. As a piece of literature bearing on the history of Kāyamkuḷam (Oḍanāḍ) this poem is of immense value. It gives us a glimpse of the history of Kāyamkuḷam, then a prosperous principality under the ruling house of Oḍanāḍ. It reflects the life and manners of Kerala of the 14th century, and this fact enhances the value of this work. The poem is particularly significant as revealing the position of the sons and daughters of the kings of Kēraḷa in those days when the ruling law of inheritance was *marumakkattāyam*. According to that system, right of inheritance was given not to one's own children, but to the children of one's sister. There, therefore, exists a general misconception among students of history that sons and daughters received little attention from parents. The story of this poem will surely give the lie to that

erroneous notion. For, here we find the daughter of a king in those days, (a daughter surely belonging to a lower community) getting all the honour due to a princess.

Age of the poem.

We have no direct evidence as regards the age of the poem, but the identification of the heroine of this poem, Uṇṇiyāṭi, and her mother Cerukara Kuṭṭatti with their namesakes in the Uṇṇunīli Sandēśam will afford some clue for determining the period The verses of the *Sandēśa* mentioning Kuṭṭatti and Uṇṇiyāṭi are given below.¶ In these verses Kuṭṭatti and Uṇṇiyāṭi are mentioned as belonging to Cerukara family. The relevant verse of the Śivavilāsa mentions the name of the heroine as Guptastrī, and that of her family as Vatsatīra.

अजनि गिरिशगेहात् तस्य पाश्चात्यभागे
त्रिजगदुरुसमज्ञे संज्ञया वत्सतीरे ।
धरणिकमितुरिष्टा नर्तकीनां वरिष्ठा
कुटिलदृगथ गुप्तस्त्रीति नाम्ना प्रसिद्धा ॥ II. 1

Guptastrī is obviously the Sanskritised form of Kuṭṭatti, and Vatsatīra the translation of Cerukara. The identity of Kuṭṭatti and Guptastrī is thus almost unmistakable. On this basis we may presume that the Śivavilāsa is contemporaneous with Uṇṇunīli Sandeśa About the date of Uṇṇunīli Sandeśa there is difference of opinion among

¶ മാരാറേവം നൽക്കനകകലശൗ വെൻറ പോർകൊങ്ക താങ്ങി-
ക്കാമാറൊടൊട്ടും നളിനമിഴിയാളം പോന്നു നിൻ മുമ്പിൽ വന്നു്
ക്കോമറെൻ വെല്ലും മൊഴി ചെറുകരച്ചേർന്ന കുട്ടത്തി നിന്നെ
പ്പോറാറീ! വൈകിച്ചതുളകിലെനിക്കൊട്ടു വല്ലായ്മ ചാല.

ആട്ടം വല്ലും പരിചുമിഴിയും തെററമാളാമണിക്കീഴ്-
പ്പാട്ടും കോലാഹലമഴകെഴും കോമളവും കിം പ്രലാപൈഃ
നാട്ടിൽ ച്ചൊല്ലേറിന ചെറുകരച്ചേതമെന്നുണ്ണിയാടീം
വീട്ടിൽ ച്ചെല്ലായ്കിലുമയി സഖേ! കണ്ടുകിട്ടിൻറതുണ്ടാം.

lars, but all of them are agreed that its composition ould be assigned to the 14th century A. D.

The composition of the Śivavilāsa may, however, considered posterior to that of the *Sandeśa*, as nniyāṭi, whose wedding is the main theme of the Śivaasa, was only a young girl at the time of the *Sandeśā*. rala Varma, the patron of Dāmōdara Cākyār, became Rājā of Oḍanāḍ only after the death of Ravi Varma o is referred to as the king in Uṇṇunīli Sandēśa. though Mahākavi Uḷḷūr doubts the indentity of the o Uṇṇiyāṭis mentioned in the *Sandeśā* and the Śivaāsa, he too agrees with the view that the Śivavilāsa was sterior to the *Sandeśa* (Vijñāna Dīpika Vol. IV. p. 141.).

The poet.

The author of this poem is Dāmodara Cākyār, as is ident from the last verse.

इति महितपद्माळ्जे रुद्रनारायणीये
मधुलिह इव वृत्तिं बिभ्रता चातकस्य ।
अलघु शिवविलासो नाम काव्यं बबन्धे
सुरभि भरतगोत्रीयेण दामोदरेण ॥

There can be little doubt in identifying this Dāmo-

1. A detailed discussion of the several views will be nd in the Introduction to my edition of *Uṇṇunīlī Sandēśam*, blished by V. V. Book Depot, Chalai, Trivandrum.

2. From the description of *Uṇṇiyāṭi* in the *andēśa* may infer that she was at the time only a small child. we take her to be a girl of, say, six or seven then, the date the Sivavilasa will have to be fixed five or six years after t (i. e. the date of the composition of the *Sandeśa*), for Sivavilasa describes *Uṇṇiyāṭi's* wedding which took place her twelfth year of age.

dara with the author of Uṇṇiyāṭicaritam, which is a *Maṇipravāḷa campu* on Uṇṇiyāṭi, the daughter of Kerāḷa Varma and Kuṭṭatti. (No. 91, Bhāṣāgranthāvali, issued from this Library). It is stated that Cākyār belonged to Mānnānam, a village near Kōṭṭayam (North Travancore), and that he was a devotee of Śaṅkaranārāyaṇa, the deity installed in the temple of Nāvāikkuḷam (Vijñānadīpika by Mahākavi Uḷḷūr Vol. IV. p. 121). Cākyār must have enjoyed the patronage of Kēraḷa Varma, as evidenced by the two poems which are abiding memorials of his loyalty and gratitude.

This edition is based on a single palm leaf manuscript No. 1806 available in this Library. The manuscript belongs to Kūṭaḷḷūr Mana, a Nampūri family in Malabar. The Madras Oriental Manuscripts Library also has got a transcript of the same Manuscript.

This poem was first brought to the notice of the world of scholarship by the late Mahākavi Uḷḷūr S. Paramēśvara Aiyar (Vide his article on the Śivavilāsa in Vijñānadīpika Part IV). Dr. Kunjan Raja has also published an article on this poem in the Indian Historical Quarterly, Vol XX. This, however, is the first time that the poem is brought out in book form.

The scrutiny of the manuscript was attended to by Sri V. G. Namputiri, First Grade Pandit of this Library, under the supervision of Sri K. S. Mahadeva Sastri, the Curator. Sri Krishna Varar, the Senior Pandit, has also attended to the revision of proof.

I hope that this publication will receive the warm welcome of the enlightened scholars.

Trivandrum
1 - 6 - 1956

Suranad Kunjan Pillai
HONORARY DIRECTOR.

दामोदरप्रणीतं

॥ शिवविलासकाव्यम् ॥

सलिलशिखिनभस्वत्सम्पदो या नभःश्री-
रिव रचयति लोके सौख्यदुःखप्रमोहान् ।
स्वयमविकृतिरेतैरिन्दुरेखा तरङ्गै-
रिव तनुभिरनेका मावताद् देवता नः ॥ १ ॥

सन्तो नाम बहुश्रुता दधति चेन्निर्मत्सरां शेमुषीं
नान्यत् प्रस्तुतदोषभेषजपदे जागर्त्ति तत्सेवनात् ।
तेभ्योऽयं घटितोऽञ्जलिर्यदनघा हीनापि तैरीडिता
कामं स्यात् गुणगर्भिणी तदपि वाग् वन्ध्या च तद्वर्जिता।

स्फुरति मृगयाजाले सिंहाद्यलङ्घ्यतमे पुरः
स्वगुणकलया लूताप्येतत्तनोति यथा तथा ।
अलघु रघुवंशाद्यं पश्यन् विधित्सितकाव्यता-
महमपि दधे मन्दात्माहो विमोहमहात्मता ॥ ३ ॥

चरितमपि च शैवं वर्ण्यतेऽस्मिंस्तदङ्ग
तत इदमिह साथास्सन्तु सन्तो विदन्तः ॥ ५ ॥

यत्रत्येन जगत्कृता यदुवृषाः संघोषयन्त्यात्मनः
सानाथ्यं समरापराङ्मुखतमास्ते संमताः कमहलैः ।
कृष्णो यत्स्तुतिहेतुरस्ति विदितं तत्केरलेष्वाततं
शैवं धाम सुधाम शैवलपुरं नामाश्रयः श्रेयसाम् ॥ ६ ॥

रत्नोद्भ्राजिविशालगोपुरफणापीठेन सालच्छलाद्
यद् भोगीशचतुष्टयेन विपुलेनावेष्ट्य संरक्ष्यते ।
भित्त्वा भूतलमुद्गतेन परिखारन्ध्रेण पातालतः
शिष्टेनाष्टशरीरभूषणमये दर्वीकरेन्द्राष्टके ॥ ७ ॥

पादाभैः परितः सुधातिधवलैर्यत्तुङ्गदेवालयैः
प्रासादस्फटिकाचलः परशिवावासः समाप्रीयते । वी
केतोर्मूर्धनि सौरभेयवृषभो यस्मिन् दरीदृश्यते
धर्मो विग्रहवान् यथा कलिबलादेकाङ्घ्रिरीशं भजन् ॥ ८ ॥

नक्तं कोविदनर्त्तकीविरचितं नाट्यं रसैकाग्रयतो
दृष्ट्वा निर्निमिषाः प्रसन्नवदना निष्पन्दतामागताः ।
तत्संस्कारबलात्कृता इव दिवाप्याभान्ति भित्त्यादिके
यत्रालेख्यगताश्च दैवतगणा नृत्तालये नित्यशः ॥ ९ ॥

दोषा व्यक्तविभक्तभानुरिव सन् वैरेण सन्ध्याखिः ॥ १० ॥

रत्नामलमरीचिभेदहुतभुग्धूमौघभेरीरवै -
यस्मिन् मण्डपमण्डलोदरतली बध्नाति वर्षाश्रियम् ।
यातायातजुषां प्रभोर्नतिकृते शुभ्रस्मिताभाषितैः
स्त्रीणां नीलविलोचनैश्च वदनैः छायां तथा शारदीम् ॥ ११

पूजासंभृतधूपदीपपटलैर्भृङ्गान्वितैः कुड्मलै-
र्गन्धाढ्यैर्मधुमद्भिरेव मदनस्यापूर्यते चम्पकैः ।
केशारामगुहासु यद्युवतिभिः कातर्यभाग्दृष्टयः
कामारेः प्रणतौ पिनद्धचिकुरास्नेनैव तिष्ठन्त्यमूः ॥ १२ ॥

ढक्कामद्दलगीततालरणिते मूर्च्छत्यमर्त्यप्रभो-
रर्चाधूपतमस्सु दीपमहसा यानेषु सम्मेलनम् ।
यत्रानेकविकल्पकल्पितमहैश्वर्यभक्तेरितः
कल्पाब्धेरपि कम्पनो जयरवः सम्प्रीतये कल्पते ॥ १३ ॥

यस्मिन् वेदविदः कलङ्करहिता विप्राः शतं नित्यशः
सम्मृष्टाग्रभुजः क्रमाद् ग्रहपतौ तीर्णे त्रिभागं दिवः ।
सम्यक्पूजितशम्भुवन्दनकृतो निस्सङ्ख्यशङ्खस्वनैः
सका[illegible]दिता भजन्ति महितं मध्यन्दिनश्री[illegible]

दृष्ट्वा यत्र सुमुत्सवे स्वदयिता न द्रष्टुमीष्टे जनः ॥ १५ ॥

...च्छत्रचयेऽपि दृष्टिपथगे प्रेक्ष्य प्रभूणां प्रभो-
र्यत्र प्राक्तनमुत्सवेषु कलुषं दूरान्नृणां शाम्यति ।
...वै वीक्षणधूरधःस्थितवतः श्वेतातपत्रोत्तमाद्
विष्वक् सन्ततसिन्धुरेन्द्रपटलीदृश्यस्य विश्वेशितुः ॥ १६ ॥

... यत्र महोत्सवे कनकदीपोद्यत्कराम्भोरुहा
धन्या जृम्भितयौवनाश्च वनितास्ताम्बूलवीटीभृतः ।
...जैरिव सम्प्रकीर्य सुभगापाङ्गैरनङ्गाशुगै-
र्गाम्भीर्यं विधुवन्ति किञ्चन विभोरप्यग्रपश्चाद्भुवोः ॥ १७ ॥

...रलकैर्विशालचपलैर्नेत्रैर्विकीर्णामृतै-
रालापैर्विततोन्नतैः स्तनतटैर्विद्युन्निभैर्मध्यमैः ।
...र्जघनैर्विशेषविपुलैर्वृत्तोज्ज्वलैरूरुभि-
र्व्याप्त्या पादरुचाश्च वेशवनिता बध्नन्ति यस्मिन् विटान् ॥ १८

...द् प्रशस्ते त्रिजगति मतिमाञ्छेखरः केरलानां

श्चक्रे भीता त्रिलोकी मुखरशिखरहृत्कन्दराक्रन्दितानि ॥ २०

दिग्धन्तीन्द्रोरुनासारुचि भुजपरिघे लोहिताक्षे मुखेन्दा-
वुद्यद्धाम्न्यंसपीठे पृथुलगिरितटीस्थेम्नि वक्षःस्थले च।
व्यत्यस्ताहानि काष्ठास्वपि न विदधती यौगपद्यान्निवासं
यस्य क्ष्मापालकेतारकथयदभिमृत्यक्षमां वीरलक्ष्मीः ॥ २१ ॥

श्लिष्यत्कक्ष्याशिरस्त्रे दृढकलितलमहंसने सालशीर्षे
रज्यत्किञ्जल्कदाम्ना परिगतनखरप्रोज्ज्वले जाङ्घिकाग्रये।
शुम्भद्रुद्राक्षमुक्तागुणमणिवलये सेवकन्यस्तहस्ते
सन्दृष्टे यत्र दृगद् रणभुवि शतधा भेदमाप द्विषां धीः ॥ २२

ऊर्ध्वाधः सर्वतश्चाप्यविरतभ्रमाक्षिप्तखड्गाग्रधारा-
सङ्क्रान्त्युत्क्रान्तजीवैः प्रतिभटपटलैरुत्कटैर्मण्डितायाम्।
त्रस्ताशस्त्रिप्रवीरोत्करसमसमरे यस्य संरम्भभाजः
सङ्ग्रामो युद्धभूमौ निशि पिशितकृते चापि पैशाचिकोऽन्यः ॥ २

मुञ्चन् वाञ्छातिरिक्तं धनमनवरतं मेघवद् वारिधाराः

धर्मे यास्मिंश्च तस्मिन्नथ चरमपुमर्थानुगा च द्वये या ।
...सूत्परार्थे त्वयमुदितमपि स्वार्थ एवार्थनीयं
स्वस्मिन्नैवैक्यबोधादफलयत कृती यश्चतुर्वर्गमेनम् ॥ २५ ॥

...ी लोकापवादे सुकृतविनिहतौ भीरुता कातरत्वं
व्यापत्तौ दुर्बलानां विमतपरिभवे तत्क्षणादक्षमा च ।
...त्याज्या दूरदूरं विदधुरिति पदं यस्य वै भाग्यसिन्धो-
र्दोषा एते गुणानां शिरसि सुमहतां गोचरौचित्यगत्या ॥ २६ ॥

...जो यस्याङ्गभूषा महितधनिकताचिह्नतामात्रमित्रं
वासोरत्नाङ्गदाद्यं प्रकृतिसुभगतैवाथ वश्यं वधूनाम् ।
आज्ञा भ्रूक्षेप एव भ्रुकुटिकुटिलतैवानने निष्ठुरोक्ति-
श्चाटून्युत्प्राशमात्रं चरणनिपतिता एव सख्यस्य योग्याः ॥ २७ ॥

...ना नीतिगत्योर्गुरुकविगुरुताविन्त्तयोर्न्यायवेत्ता
वक्ता वाचस्पतेरप्यतिशयगुरुभिर्युक्तिभिः सत्सभायाम् ।
...हित्यैः कवित्वाद्वयनिगमचयैश्चापि साहित्यसक्तो
यः कारुण्याब्धिराद्यो जगति सुमनसां विश्रुतो नूतनोऽपि ॥ २८ ॥

... कुत्रापि पत्रं क्वचिदजडजडं क्वापि वाद्यं तताद्यं
विप्रेशाः क्वापि विद्याकुलविहितिकृतः क्वापि कुत्राप्यमात्याः ।
...भाः कुहापि क्वचिदमलतमं पात्रमुत्तुङ्गसौध-
...यामे यद्धाम्नि वेश्याकुलमपि कुहचित् ख्यापयन्ते स्म भूतीः ॥ २९ ॥

न क्वापि विप्रहद्भिर्मिति महानस्य तस्माद्विशेषो
न श्रैष्ठ्यं दिष्टतन्त्रं जगति तनुमतः स्याद् गुणाधीनमेव ॥ ३० ॥

अद्धा गङ्गां समग्रां गगनतलगतामाहरेद् यः पृथिव्या-
मिच्छायां बाडवाग्नेरपि च निरसनं वारिधिभ्यो विदध्यात्।
चन्द्रादित्यौ समं वा सविधमुपनयेद् भास्करं चन्द्रयेद्वा
शक्रान् विभ्रंशयेद्वा शतमपि च दिवः प्राणतो वान्यथा वा ॥ ३१ ॥

इति विविधगुणालीविभ्रमारामभूमौ
विरजसि पुरभाजामुत्सवे सर्वदैव ।
यदुजनपदनाथे पालयत्यात्मराज्यं
समहसि सकलेयं भूस्तदेकाम्बिकाभूत् ॥ ३२ ॥

भूतिः स्थिरा यत्र नयस्य नाम्ना
धीरः श्रुतो यो भुवि कृष्णवीरः ।
सोऽथ द्विजं तं निजराज्यतन्त्र-
सारथ्यकृत्ये वरयाञ्चकार ॥ ३३ ॥

अथ वैषयिकतैः प्रभुरवनेरशुभकृदभूत्
पृथगेव स विनिषेवणहृतधीर्युवनृपताम् ।
मथितागमि निदधेऽपि च महिते स्वसुतनये
रथवाजिभिरमितैर्दशरथभूपतिसमनाः ॥ ३४ ॥

धरणिकमितुरिष्टा नतविमानो वरिष्ठा
कुटिलदृगथ गुप्तस्त्रीति नाम्ना प्रसिद्धा ॥ १ ॥

प्रथमपरिगृहीताः सन्त्यजन् पीवरोरूः
प्रणयभरितलीलालोकितालापभङ्ग्या ।
अरमत रमयेव श्रीपतिः शीलवत्या
मरतकमणिभासा मङ्गलाङ्ग्या तयोच्चैः ॥ २ ॥

श्रुतिसरणिसुधाभिः सत्कथाभिः सतृष्णै-
रनुकलमुपचारैरश्लथालिङ्गनाद्यैः ।
विविधसुरतचेष्टाविभ्रमैर्वा मिथस्तौ
सहजमतनु हार्दं चक्रतुः सान्द्रसान्द्रम् ॥ ३ ॥

मिथुनशशधराद्धोत्तंसमाश्लेषदार्ढ्या-
च्छलकणपरिक्षीणात्प्रेमतश्चक्रवाकौ ।
अजितजलधिकन्ये तत्त्वादिष्टार्थसिद्धे-
रमनुत जनता तौ दम्पती सन्तुकामौ ॥ ४ ॥

[illegible] त्यपत्यस्यभावात्तदुच्चै -
        रजनि मिथुनमाधिध्यानमौनानुबन्धम्   ॥ ६ ॥

सचिवजनमतेन स्वेच्छया च द्विजाना -
        मतनु धनमदीनेनात्मनासौ प्रदाय ।
अयुतमपि च कन्या दापयन्नर्थहीना -
        नभवदभिमतार्थालाभदुस्थः सदैव ॥ ७ ॥

अपि न तु विरराम श्रेयसः प्रेयसीं स्वा-
        मपि तदनुगुणेच्छामच्छलामाततान ।
न हि सुकृतदुरापं वस्तु किञ्चिज्जगत्या -
        मिति दशरथमुख्यैर्दृष्टदृष्टान्तचेताः ॥ ८ ॥

अतिकृशतनुरासीदन्वहं न्यूनकान्ति -
        स्फुरितवदनचन्द्रः सान्द्रनिःश्वासदैर्घ्यः ।
अरतिरखिलकृत्येष्वस्य चासीदसीमा
        गतिरसुलभमर्थं वाञ्छतामेवमेव ॥ ९ ॥

इत्थं सुमेधसि सुदुर्मनसीन्द्रवीर्ये
        तस्मिन् नृपे स्वभवनं प्रविशन् मनीषी ।
अभ्यन्तरीपपुरतः सुचिराग्निवृत्तः

केयं विषादपरता कृतकृत्यतायां
वाञ्छा न चेत् फलति तत्र विधेयतास्याः ।
साम्यस्पृशः कृतधियो बत तत्र चापि
कृत्यार्थ एष इतरान् प्रति योजनीयः ॥ १२ ॥

सर्वोत्तमः प्रभविता ननु सन्निधत्ते
सर्वत्र कश्चन सदैव हि सर्वतोदृक् ।
सर्वस्य कर्तरि शिवे सुखदुःखमुख्यं
तस्मिन्नवस्थितमिदं खलु देहभाजाम् ॥ १३ ॥

द्वन्द्वानि तत्प्रणिहितानि चितिः क्रिया च
जीवः शरीरमपि येन जरामृती वा ।
तेषामुपस्थितिषु धैर्यजुषां भवेऽस्मिन्
प्रह्वानि तत्र सततं महतां मनांसि ॥ १४ ॥

सौख्येष्वहङ्कृतिमतो विसृजेन्मनस्वी
दुःखेषु तप्तमतिताश्च समं निरीक्ष्य ।
स्वेच्छावशात् तदुभयस्थितिसृष्टिनष्टि-
कर्त्रे नमः प्रविदधीत च लोककर्त्रे ॥ १७ ॥

ऐश्वर्यमन्यदभिताङ्गनमस्तमङ्ख्य -
मातङ्गतुङ्गतुरगाद्यपि भङ्गुरं स्यात् ।
वेतण्डचर्मकपिलाक्षिकपालसर्प-
वामार्द्धभस्मशबलाकृति शाश्वतञ्च ॥ १८ ॥

सौन्दर्यसम्पदभिजनमबलप्रताप -
सौभाग्यविक्रममतिश्रुतशौर्यवीर्यैः ।
यस्यावलेपमहिमा बहुमानपात्रं
निश्चेयमेव शिवपादरजोऽस्य शीर्षे ॥ १९ ॥

तज्जन्म जन्म जगदीशपदे यदाशा

कामानपूरयत कालवशाच्च तस्याः
को वा विभुस्तदधिकोऽर्थिभिरर्थनीयः ॥ २१ ॥

धर्मो विभुर्यदि निषेव्यत एव नित्यं
तत्साधु तत्सहकृदीश्वर इत्यवेहि ।
तज्जायते यदि न केवलमध्ययनेन
पर्याप्तमस्य विनिषेवणमेषणीयम् ॥ २२ ॥

ईशोऽयमित्यवगमेऽपि परेशितारं
जामातरं स्वगुरुतादरणेष्वतृप्तः ।
कृत्वा पृथक् ससुरसङ्घबलः पुरेष्ट्वा
दक्षप्रजापतिरभूज्जळधीपुरोगः ॥ २३ ॥

आस्तामदः परमहेशितुरीशितृत्व-
मज्ञानतोऽप्यणुतमागसि हन्त जाते ।
क्षुद्राः स्थ यूयमपि मूलहरा नराणा-
मस्माकमप्यनुनयोक्तिततीरतीत्य ॥ २४ ॥

सेवा तदीश्वरकृते सुतरां विधेया
धर्मोऽत एव फलदत्वमुपैति लोके ।
पुण्यं विनापि परपुंसि तु भक्तिभाजां
पापस्पृशामपि जगन्ति पतन्ति पादे ॥ २५ ॥

[illegible] [illegible]ङ्कुर[illegible] धारयति करोति

किन्नाम दुष्करममुष्य शिवत्वभाजः ॥ २६ ॥

विष्णौ स भक्त इति कोऽपि न भातु भेदो

मूर्त्तित्रयं तदविभिन्नतयावधार्यम् ।

सत्त्वाद्युपाधिकृतभेदमहाभ्रमोऽस्मिन्

विश्वेश्वरे न खलु तत्त्वविदां जनानाम् ॥ २७ ॥

कर्मस्थितिप्रणयिभिः श्रुतिचोदनायाः

प्रामाण्यमीशविमुखैर्भृशमभ्यधायि ।

मीमांसकैस्तु यददः परमेव को वा

शम्भोर्निरास इह साङ्ख्यवशोपदिष्टे ॥ २८ ॥

संसार ईश्वरत एव हि सम्प्रवृत्त-

स्तद्रूपमाचरितसारतयैव दृष्टम् ।

क्लिश्यत्सु तत्स्थितिकृते बहुयुक्तिमार्ग-

सम्मार्गणेन विभुरेष्वभितुष्ट एव ॥ २९ ॥

सूक्तिः सुयुक्तिपटला सकलं यदेषां

शास्त्रं ततश्च तदशेषपरिग्रहाच्च ।

मीशस्य बोद्धुमितरार्थतमःखरांशुम् ।
े सति स्तुतिकथाकणिकाश्च काश्चि-
ज्जीवोऽप्यमुष्य जड एव विवेक्तुकामः ॥ ३२ ॥

शक्नुयात् स्थगयितुश्च ततं समस्तं
तद् युक्तिभिर्जलधरैरिव वायुवेगम् ।
ेशिकाङ्घ्रिपरिमर्शपराङ्मुखाना
नैतत् पुनर्मनसि भाति मलीमसानाम् ॥ ३३ ॥

मेव शिवरूपमसौ नरात्मा
तेन स्तुतीस्वमतीश्च तनोति देही ।
यो निरसनं तनुते तदस्यै-
वात्मन्यतः पतति पातकिनो जळस्य ॥ ३४ ॥

कन्यां तातस्तव क[illegible] भगवान् दया[illegible]

स न्यासवत् प्रवितरिष्यति पूर्णमेव ॥

उक्तं मयापि तव तत् परमेशरूपं

व्याप्तं न सुष्ठु सहसैव हृदीह तिष्ठेत् ।

आराध्य तत्प्रतिकृतौ शिवमादिनाथ-

मासादयिष्यसि चितिं तदनुग्रहेण ॥

न च पुनरिह कार्यं पूजनं नित्यवत्तत्

भज गिरिशमधीशं प्राप्य शैवालपुर्याः

तत्र खलु कुलदैवं देवतासौ यतेथा

यदुवर नियतात्मा यावदब्दत्रिभागम्

कनकमणिगणाद्यं तिष्ठतु प्रत्यहं स्या

द्विजकृपणबुभुक्षाग्रस्तयोग्यन्नदायी ।

वसनमपि च देयं पात्रमालोक्य नित्यं

वयमपि सह यामो याहि वाहाधिरूढः

प्रियासमग्रद्युतिपार्श्वभागो
दिनात्यये स्वं निलयं जगाम ॥ ४१ ॥

॥ इति शिवविलासे द्वितीयः सर्गः ॥

॥ तृतीयः सर्गः ॥

इत्थमह्नां नवत्यन्तमस्य सेवालता विभोः ।
भक्त्यम्भःपरिषिक्ताभूत् फलाविष्करणोन्मुखी ॥ १ ॥

अथ सायन्तनस्नानं निर्वर्त्य सरसस्तटात् ।
अभिशम्भुगृहं राजा वव्रते सचिवैर्वृतः ॥ २ ॥

अक्षि दक्षिणमक्षीणाभ्युदयस्यैकलक्षणम् ।
अस्फुरद् भुजदण्डश्च गच्छतोऽस्य मुहुर्मुहुः ॥ ३ ॥

शकुन्ताश्चास्य शान्तस्य मञ्जुरैरारवैरपि ।
शान्तिमन्ववदन् धर्मे कर्मठस्यादवीयसीम् ॥ ४ ॥

मङ्गलं मङ्गलं नूनं शेषकाले विशेषतः ।

संहृष्यन् विघ्नगुद्वेलदीपिकालोकया नृपः ।
पद्व्या प्रणतिव्यग्रलोकया प्रययौ द्रुतम् ॥ ७ ॥

स तूष्णीमधिचित्ताब्जमारोप्याङ्घ्री महेशितुः ।
आविवेश शिवक्षेत्रं भूक्षिदुद्बाष्पलोचनः ॥ ८ ॥

सम्भ्रमेण च भक्त्या च सम्प्रीत्या चार्जवेन च ।
मूर्धोर्द्ध्वमञ्जलिं बद्ध्वा मूलमन्त्रं जजाप च ॥ ९ ॥

ततः प्रदक्षिणीकर्तुं त्वरते स्म जगत्प्रभुम् ।
फले सिद्ध्यति भक्तिर्हि सेव्ये शतगुणा नृणाम् ॥ १०

रोमाञ्चकञ्चुकच्छन्नो बाष्पकुण्ठितकण्ठदृक् ।
प्राप्य चाभूद्विभोरग्रे पौनःपुन्याज्ञनाम्रते ॥ ११ ॥

अनन्येन्द्रियषट्कश्चाप्यन्यादृश इव श्रिया ।
प्रतीक्ष्य सुचिरं तस्थौ प्रतिहारविघाटनम् ॥ १२ ॥

अथोरुघण्टानिर्घोषैर्जृम्भमाणे जयध्वनौ ।
नमो नमश्शिवायेति वाचश्चाप्युदचारयत् ॥ १३ ॥

दृष्टे च परमेशाने सृष्टिसंहारकारणे ।
सर्वोपहारैः सुप्रीते सोऽभवद्धूतदुष्कृतः ॥ १४ ॥

नमस्त्वदस्थिव्राताय कुलशैलकुलात्मने ।
नमो नाडीततिभ्यस्ते नदीभ्यश्चाप्यनारतम् ॥ ३६ ॥

नमस्त्वन्मन्दहासाय विद्युत्त्वपरिणामिने ।
नमस्त्वदट्टहासाय मेघस्तनितमूर्त्तये ॥ ३७ ॥

नमस्त्वदात्मने नाथ सर्वमन्त्रगणात्मने ।
नमस्त्वदीयदेहाय सर्वदैवतराशये ॥ ३८ ॥

कलात्मा खलु मौलिस्ते भुवनात्मा च मेखला ।
तत्त्वं वलयकेयूरे मन्त्रस्ते पट्टबन्धनम् । ३९ ॥

ग्रैवेयकं वर्णमाला पदान्यप्यङ्गुलीयकम् ।
अध्वषट्कं षडाधारा बुद्धितत्त्वञ्च धीन्द्रियम् । ४० ॥

ब्रह्माण्डमेतद्देहस्ते प्रतीका वसुधादयः ।
गात्रादन्यत्र ते नाथ! कुत्रैश्वर्यं प्रवर्तते ॥ ४१ ॥

तन्मात्रस्याप्यनीशाना वयमित्यल्पकेऽन्तरे[1] ।
सुमहान् बहुमानोऽसौ त्वयि मे किमिदं प्रभो! ॥ ४२ ॥

किं नामाहमिति द्रव्यं मां विना भुवनेष्विह ।
इति मन्ये ममेयं वाक् परिहासाय ते शिव! ॥ ४३ ॥

बहुमन्ता न तेऽन्यः स्याद्वमन्ता च सत्यतः ।
इति सम्प्रति विज्ञातमज्ञेनापि मया विभो! ॥ ४४ ॥

स्तोता स्तुतिश्च स्तुत्यश्च त्वमेव यदुमेश्वर! ।
ततः किं ब्रूमहे नाथ स्तब्धं वाङ्मनसं मम ॥ ४५ ॥

[1] प्रमत्य. ख.

युक्त्यपेक्षामुपेक्षेऽहं भक्तिर्युक्तिविलङ्घिनी ।
यत्किञ्चित् प्रलपामीश ! गुणदोषपरीक्षकः ॥ ४६ ॥

अहो तवासौ महिमा नान्यच्चित्रमतः परम् ।
अन्वीक्ष्यामुं विरक्तास्ते संसारे सनकादयः ॥ ४७ ॥

वागवाचां त्वयि विभो वाचां दूरपथस्थिते ।
गुणास्त्वां भजतां सेवे गुणातीतं निसर्गतः (?) ॥ ४८ ॥

अणोरणीयांस्त्वं देव ! महतोऽपि महत्तरः ।
नेदीयाननितकस्थाच्च दविष्ठश्च विदूरगात् ॥ ४९ ॥

आद्यावन्ते च मध्ये च तिर्यगूर्ध्वमधोऽपि च ।
अग्रे पृष्ठे समन्ताच्च वर्तसे वायुवत् सदा ॥ ५० ॥

वेदानुद्भावयन् देव ! वेदेभ्यश्च प्रकाशसे ।
अतिविक्रुष्टचेष्टोऽपि दृश्यसेऽभ्यर्हिताग्रणीः ॥ ५१ ॥

आर्जवेऽप्यतिकौटिल्यं संसारे चापि मुक्तता ।
न परिच्छेत्तुमीशेऽहं त्वद्गतिं परमेश्वर ! ॥ ५२ ॥

त्वदन्यन्मम नैवास्ति शरणं चन्द्रभूषण ! ।
त्वामनासेव्य समयमियन्तं वञ्चितोऽस्म्यहम् ॥ ५३ ॥

मा मा जहि महादेव ! मायामोहितचेतसम् ।
माहात्म्यमेतज्ज्ञातं ते मा गादीश ममाशयात् ॥ ५४ ॥

हन्त हन्त महत् स्वास्थ्यं चिरादासादितं मया ।
सन्तु दुःखान्यपीश ! त्वां सन्ततं ध्यायतो मम ॥ ५५ ॥

सुखेन किं त्वत्पदभक्तिभाजा-
मतः परं तत्किमु नाम लोके ।
स्वरूपसाक्षात्करणे तव स्या-
न्नतस्य भक्तिश्च विभो ! द्विषोऽपि ॥ ५६ ॥

द्विषोऽपि वैरातिशयाद्भवन्त-
निरूपयन्तो ननु मुक्तिमाप्ताः ।
यथावदेषां प्रतिभाति यत्ते
न रूपमेतेन तु भवत्यभावः ॥ ५७ ॥

विमुक्तिपर्यन्तममी ततः स्युः
सुदुःखभाजो न तु तद्वदन्ये ।
सविप्रकर्षेऽपि विमुक्तिमार्गे
विमुक्तवद् भक्तजना रमन्ते ॥ ५८ ॥

ननु प्रभो ! क्षुद्रसुखातिरिक्ति
व्यनक्ति मुक्तेः क्षणिकत्वहानिः ।
न सुष्ठु रूपं तव तद्विजानन्
विमुक्ततो भक्तजनोऽधरीणः ॥ ५९ ॥

तदस्तु मे भक्तिरतः प्रथा ते
ननु स्वतस्सिद्धतमैव चित्ते ।
समस्तसंसारविमुक्तिहेतुं
विमुच्य तां किञ्चन नैव याचे ॥ ६० ॥

यदृच्छयैतन्मम मानसे ते
प्रतिष्ठितं यत् सुमहत् प्रभुत्वम् ।
अतस्तवानुग्रहदृष्टिरेषा
मयि प्रभूतैव विभो नमस्ते ॥ ६१ ॥

नमस्ते देवाय त्रिदशवृषभद्वेष्टतरुणीमहो-
ष्णश्वासास्त्रप्रविलपितबीजाय महते ।
नमस्ते नाथाय त्रिभुवनमदां सम्पग्पिदां
नमस्ते नम्राणां क्षणविरमणकोद्यतहृदे ॥ ६२ ॥

नमस्ते गौर्यर्धस्थितिकथितरत्यास्थतनवे
नमस्ते नैराश्यप्रथितयशसां मौलिमणये ।
नमस्ते स्मर्तॄणां निखिलकलुषोत्कर्तनकृते
नमस्ते साक्षित्वं सकलगुणदोषस्य दधते ॥ ६३

नमस्ते सर्वस्य स्थितिलयसमुन्मीलनकृते
नमस्ते सर्वस्मिन्नपि च जगति व्याप्तवपुषे ।
नमस्ते सर्वात्मातुलसततभास्वत्त्वनुभृते
नमस्ते सर्वस्मादुपरि निरपायस्थितिजुषे ॥ ६४

नमोऽस्तु नागाधिपमेखलाय
नमोऽस्तु नारायणसेविताय ।
नमोऽस्तु नामायुतवाचकाय
नमोऽस्तु नानाविधविग्रहाय ॥ ६५ ॥

नमस्ते पुरस्तेजसां गण्यमूर्ते !
नमस्ते पवित्रात्मने चित्रशक्ते ! ।
नमस्ते सुषुप्ताद्यवस्थाविधात्रे !
नमस्ते समस्तान्तरात्मन् ! नमस्ते ॥ ६६ ॥

इत्थमुच्चारयन् वाणीमार्द्रामीशस्य सम्मुखे ।
भक्तिदीर्णमना राजा मुक्तकण्ठं रुरोद च ॥ ६७ ॥

अविधाय्याञ्जलिं तत्रैवामूर्च्छद्भक्तिमूर्च्छितः ।
पपात पाता भूमेः स प्रवाते पारिजातवत् ॥ ६८ ॥

पतन्तं परिरेभे तं कृष्णवीरः कृपानिधिः ।
भागार्थीव नृपस्थायाः प्रसक्तेः[1] परमेशितुः ॥ ६९ ॥

तीर्थतोयाभिषिक्तं तं भस्मोद्धूलितविग्रहम् ।
स समाश्वासयामास तस्मादनपवाहयन् ॥ ७० ॥

ततो हा हा ! किमेतद्धिगत्याहितमितीरितैः ।
कोलाहलौघैर्देशः स साधूनां समधूयत ॥ ७१ ॥

अथ प्रासादभूगर्भगृहोदरमहामुखात् ।
घनाघनमहामेघहुंकाराह्वानसन्निभः ॥ ७२ ॥

कम्पयन्निव सर्वोर्वीं भिन्दान इव सागरान् ।
उत्सारयन्निवाकाशमाशाः प्रस्फोटयन्निव ॥ ७३ ॥

---

१. सक्तेः ख.

त्रासयन्निव दिक्पालान् शैलानुन्मूलयन्निव ।
पूरयन्निव पातालमूर्ध्वाण्डं विक्षिपन्निव ॥ ७४ ॥

आधून्वन्निव चेतांसि सर्वेन्द्रियविमोहनः ।
शुश्रुवे सुमहान् नादो दिग्गजोन्मादमर्दनः ॥ ७५ ॥

कल्पोद्वृत्ताब्धिकल्लोलकलहाक्रन्दमेदुरः ।
शब्दः स वाडवाग्नेरप्यासीदीषद्विभीषिका ॥ ७६ ॥

आलिलिङ्गुर्मिथः केचिद्विजने गूढकामिवत् ।
अधावन्नपरे लुब्धाः सन्त्यज्येव धनं पथि ॥ ७७ ॥

पेतुः केचन वित्रस्ताः पिशाचोपहता इव ।
मुमुहुश्चापरे युद्धे रक्तभ्रमहता इव ॥ ७८ ॥

मन्दं शिवशिवेत्युक्त्वा कृष्णवीरोऽपि साध्वसात् ।
आत्मनाच्छाद्य तद्देहं तत्रैवोपाविशत् कृती ॥ ७९ ॥

शनैर्लोकरवे शान्ते गम्भीरमधुरा पुनः ।
शुश्रुवे भारती कापि भेरीनादानुकारिणी ॥ ८० ॥

वत्स ! केरळभूपीठकेतो ! हे वीरकेरळ ! ।
भद्र ! जागृहि भद्राय चिरायेह परत्र च ॥ ८१ ॥

भक्तितस्तव तुष्टोऽस्मि पूजया चानया भृशम् ।
दत्तपिण्डे खलु श्वापि स्निग्धधीः किमुतोत्तमः ॥ ८२ ॥

यत्तवाभीष्टमस्त्यन्तर्वस्तु तन्मयि विद्यते ।
इष्टानिष्टे सदसती सर्वं वा सर्वदेहिनाम् ॥ ८३ ॥

कन्या सुदुर्लभा वत्स! मत्प्रसादं विना तव ।
तां प्रयच्छाम्यहं तुभ्यं वन्ध्यवाञ्छा न मज्जुषः ॥ ८४ ॥

ममांशः केरळावन्यामस्ति कश्चन मानवः ।
पुरैव विप्रकार्यार्थमवतीर्णः सुपुण्यधीः ॥ ८५ ॥

मत्कामिनी ततो गौरी त्वत्कन्यात्वमुपेयुषी ।
अचिरेणैव वीरस्य तस्य भार्या भविष्यति ॥ ८६ ॥

धन्यस्त्वमसि धर्मज्ञ! पुत्री मत्प्रेयसी तव ।
अहञ्च हन्त जामाता वर्तिष्ये वरदो नृणाम् ॥ ८७ ॥

भुक्तिमत्र चिरं लब्ध्वा पात्रे पुत्रीं समर्प्य च ।
तद्गुणैः प्रीयमाणश्च विरामे मुक्तिमाप्स्यसि ॥ ८८ ॥

इति विविधशुभार्था वागभिव्यक्तवर्णा
निखिलहृदयकर्णग्राहिणी निश्शरीरा ।
मदसि यदुनरेन्द्रं तं समाश्वासयित्वा
सुरपरिवृढधाम्नस्तूर्णमन्तर्दधेऽन्तः ॥ ८९ ॥

नरपतिरपि बुद्ध्वा तन्निशम्येश्वरं तं
चरणनलिनलक्षैः स्तोत्रवाक्यैः प्रसाद्य ।
भवनभुवमथागत्याप्तलोकैरुदन्तं
सकलमनुलपंस्तं शर्वरीं तां निनाय ॥ ९० ॥

शिष्टमासमपि तद्वदूढवानिष्टदैवतसमर्चनं नृपः ।
नित्यमेव शिवदर्शनव्रतं तत्प्रभृत्यमलधीरधारयत् ॥ ९१ ॥

॥ इति शिवविलासे तृतीयः सर्गः ॥

॥ चतुर्थः सर्गः ॥

अथ मासचतुष्टये व्यतीते शिवपूजानुगते क्षितीशकान्ता ।
समभूष्यत लक्षणैरुदारैरुदरान्तर्गतगर्भमङ्गलाङ्कैः ॥ १ ॥

निखिलानि जगन्ति नैव सोढुं यदलं तद्दधती विशिष्टमोजः
अलसैरपि सा लसद्भिरङ्गैर्नवपीयूषमभून्नरेन्द्रदृष्ट्योः ॥ २ ॥

शरपाण्डुमुखारविन्दमस्या वपुरल्पाभरणं क्रमाद् बभासे ।
प्रतिबिम्बितचन्द्रमर्धहृष्यत्कमलं पाथ इवोष्णपङ्कजिन्याम् ॥ ३ ॥

मलिनौ मुख ईषदानताङ्ग्या सुभृतावुन्नतिमुत्तमां प्रपन्नौ ।
तनुसाददशागमेषु तस्या भृशमालिन्ययुतौ स्तनावभूताम् ॥ ४ ॥

क्रमवृद्धपरार्द्ध्यगर्भमूर्च्छच्छ्रियमुच्छृङ्खललक्ष्यदिव्यभावाम् ।
निधिगर्भमहीमिवेक्षमाणो नृपतिस्तां प्रमुमोच नो कदाचित् ॥ ५ ॥

हिमवाप्यवगाहनं नु किं स्यादभिषेको नवरत्नराशिभिर्वा ।
अथवा परमेव तत्सुसाधं दयिते! त्वत्प्रियमित्यजस्रमूचे ॥ ६ ॥

अरुचिं दधदन्नपानमुख्ये सुमनोव्रजमथापि भूषणेषु ।
क्रमशः समभून्मनः कृशाङ्ग्याः परमेशस्तुतिगीतमात्रसक्तम् ॥ ७ ॥

चलगर्भविलोलकुक्षिमेनां प्रथमं प्रैक्षत योऽखिलः स लोकः ।
परशक्तिमिह स्थितां ववन्दे मनसा मङ्गलमुद्गिरन् वचोभिः ॥ ८ ॥

उदरे परिधत्स्व मा दुकूलं न सुता तत्सहते म्रदीयसी मे ।
इति हार्दबलार्द्रधीर्नृपोऽस्यास्तदधिश्रोण्यवतारयाञ्चकार ॥ ९ ॥

अलसालसपक्ष्मलोचनं तद्वदनं घर्मतुषारचारुगण्डम् ।
मृदुहासयुतं कथाविनोदे शरदुन्निद्रसरोजबन्धुरासीत् ॥ १० ॥

उपधाय भुजं मुहुश्शयाना विपुलापाश्रयसंश्रयैकपार्श्वा ।
परिवारवधूरसावरौत्सीच्चिरसंवाहनपीडिताङ्घ्रिपद्मा ॥ ११ ॥

व्यजनानिलचञ्चलालकाग्रामजिनोद्भास्तृततल्पगां सदैनाम् ।
दयया व्यथितोऽभवत्स दृष्ट्वा शुभभावित्वविनिश्चयेऽपि भूपः ॥ १२ ॥

मितगर्भरुगातुरेति यस्मिन् क्षण एनां वनिताजनो ह्यबोधि ।
स्वगलार्पितलोलबाहुयुग्मामनयत्तत्र शनैररिष्टगेहम् ॥ १३ ॥

मनुभेषजधीपदेशपादा (?) बहुमङ्गल्यवृता क्षणेन कुक्षौ ।
समसिच्यत तैलधारयासौ श्रुतिवाचा श्रवणे यथा द्विजन्मा ॥ १४ ॥

अथ चायतदृश्युपात्तहूतौ शिव! शैवालपुरेश! शङ्करेति ।
स्वयमेव घनौघवत्त्रिलोकीसदनाः सस्वनुराशु शङ्खभेर्यः ॥ १५ ॥

सुरतापससिद्धयक्षमुख्यैरवमुक्ता कुसुमावलिः पपात ।
नभसो भुवि देवि! लोकमातर्जगतां धात्रि! जयेति शब्दमिश्रा ॥१६॥

विशदाक्षरवेदघोषमिश्रो दिवि गान्धर्वरवः प्रशुश्रुवे च ।
सुरवारमृगीदृशाश्च नृत्तं परितोऽदृश्यत मातरिश्वमार्गे ॥ १७ ॥

शुभपट्टवितानसन्तता द्यौर्ददृशे चित्रविलम्बिपुष्पमाला ।
समलक्ष्यत लोलचामराभ्यां सह च छत्रमनुत्तमं ततोऽधः ॥ १८ ॥

इति नैकविधेऽद्भुते पुनश्चाप्युपजाते मुहुरुत्सवाग्र्यभूते ।
किमिदं न्विति सम्भ्रमं जनानां विदधानो ध्वनिरम्बरे जजृम्भे ॥ १९॥

इयमेव पुरस्य चास्य भूमेर्वलयस्याप्यखिलस्य नायिकाग्र्या ।
न च तस्य परं विनिश्चिनुध्वं भुवनानामपि सप्तकद्वयस्य ॥ २० ॥

अनया धृतमत्सरं मनश्चेदपहारयौ ध्रुवरूढ़िधजाम्बुजाक्षौ ।
अनयोरपि नूनमुन्नतिः स्यादधिका सेयमनुग्रहोन्मुखी चेत् ॥ २१ ॥

भजतामनुपप्लवाय भूमिं परमेनां परदेवतां प्रपन्नाम् ।
मतिभाषितचेष्टितैर्भजन्ते मनुजा ये नियतं त एव धन्याः ॥ २२ ॥

इति वाक्यकुलात्मके स्वनेऽस्मिन्नशरीरे प्रतिनादिनि प्रशान्ते ।
प्रमदाजनभूर्नमश्शिवायध्वनिरश्रूयत सूतिकानिकेते ॥ २३ ॥

उलुलूकृतविस्तरे तरङ्गप्रतिमेऽथ क्रमशो विजृम्भमाणे ।
श्रुतिहारि सुमङ्गलं किशोरीरुदितं मञ्जुरवं प्रशुश्रुवेऽन्तः ॥ २४ ॥

तनुजाजनि भूभुजश्चिरान्नः फलितं वाञ्छितभूरुहेण राज्ञः ।
नृपवीर! कुमारिकाविरासीद्दुहिताद्रेरिति सल्ललाप लोकः ॥ २५ ॥

सलिलैस्तुहिनेन चान्द्रिकाभिः पयसा चन्दनकर्दमैः सुधाभिः ।
प्रियवाग्व्यपदेशतः समानं पृथिवीशः पृथगभ्यवर्षि लोकैः ॥ २६ ॥

मणिहेमदुकूलरूप्यगोभूकलमैस्तण्डुलकम्बलैः कुथाभिः ।
घुसृणेन्दुपटीरशस्त्रपत्रैस्तिलतैलैरपि तेष्ववर्षि राज्ञा ॥ २७ ॥

नृपतिः प्रियवादिपात्रवित्त्या धनमन्यन्मुकुटाद्यमुत्सिसृक्षुः ।
निजराज्यविसर्जनोद्यमेन प्रकृतीनां न्यरुणन्निवारणानि ॥ २८ ॥

जरठांस्तरुणान् जडान् विदग्धान् द्विजमुख्यान् श्वपचांश्च निर्विशेषम् ।
पथिकान् प्रकृतीः परिष्वजन् स क्रयविक्रयमसृग्यत् प्रियोक्तेः ॥२९॥

पटुमङ्गलगीतिशङ्खभेरीपटहारावकुलाकुलेऽप्यजस्रम् ।
न तदाविरभून्नृपालगेहे जनताशीर्वचनादृते रवोऽन्यः ॥ ३० ॥

अथ भूपतिरालयं प्रसूतेरवगाह्योत्सुकमल्लपन्महेलम् ।
गुरुभासमपश्यदात्मजां स्वां लघयन्तीं हृदयेप्सितां कुमारीम् ॥३१॥

वदनादिपदान्तमेतदङ्गं प्रवुभुत्सोरिदमित्थमित्यथास्य ।
हृदयं मुहुरेव मुह्यति स्म स्थगयन्त्या प्रभया दृशौ किशोर्याः ॥३२॥

प्रणतिप्रवणेऽथ भूमिपाले कृतदिक्चक्रविमोहमङ्गभाजाम् ।
सहसाजनि तद्वपुः सुसौम्यं सकलस्यापि विलोचनोपभोग्यम् ॥३३॥

अथ केनचिदप्यनुद्धृता सा नृपकन्या शयनीयतश्शुभाङ्गी ।
प्रणतं पितरं निवारयन्ती करपद्मेन करेऽस्य दृश्यते स्म ॥ ३४ ॥

अतिविस्मितचेतनः क्षितीशः स ततो दिव्यविचेष्टितं कुमार्याः ।
अमितं बहुमानचारुहार्दं विमृशन्नात्मनि हर्षविक्लवोऽभूत् ॥ ३५ ॥

स शिरस्यमले मुहुः कपोले मृदुले काम्यतरे गलान्तरे च ।
समजिघ्रदुरःस्थले दधौ च क्रमशस्तां मुरहेव वैजयन्तीम् ॥ ३६ ॥

अभिषिच्य मुहुस्तदाननाब्जं प्रचुरप्रीतिभवैः स्वबाष्पतोयैः ।
रुचिमस्य हिमैरपि प्रमार्ष्टुं प्रबभूवाप्रतिमां न यादवेन्द्रः ॥ ३७ ॥

इति तस्य विभोः प्रमोदचेष्टा निकटस्थाः सुचिरं विलोकयन्त्यः ।
अलमित्यपहृत्य तत्करात्तां जननीपार्श्वमुपानयन् वराङ्ग्यः ॥ ३८ ॥

नमिताङ्गुलि भुग्नपाणिसन्धिद्वयमाकुञ्चितजानु सद्य एव ।
विवृतायतदृष्टि वीक्षमाणा पितुरास्यं प्ररुरोद कन्यका सा ॥ ३९ ॥

रुद किञ्चन तव गारसञ्ज्ञास्यधिकं (?) यादवभर्तुरौरसी त्वम् ।
इति मञ्जुगिरोऽसृजन् विहासान्नृपशैलः स च बाष्पनिर्झरौघान् ॥४०॥

स ततो जनसङ्कुलान्निकेतादमुतो भूभृदमात्यचोदितः सन् ।
निरगात्तनयानुकृष्टदृष्टिप्रतिकृष्टिक्रियया विलम्बमानः ॥ ४१ ॥

सुहृदोऽप्यनुनिर्ययुः स्वभर्त्रा सहिताः स्नातुमुपाक्रमंश्च सर्वे ।
अशनस्वपनाभिलाष एषां नृपकन्यास्मरणात्तिरोबभूव ॥ ४२ ॥

मृदुगन्धवहं विकस्वराशं ततगीतादि मिथोऽनुकूललोकम् ।
जगतः सकलस्य चैव तस्या जनिनक्षत्रमभूत्तदुत्सवाय ॥ ४३ ॥

कतिचिद्वसुधाधिपोऽथ नीत्वा शुभनित्योत्सवसङ्कुलान्यहानि ।
उचितं किमु नाम नाम पुत्र्या इति मित्रैर्बहु मन्त्रयाम्बभूव ॥ ४४

अविनिश्चयतः क्रमेण शोचन् विजनेऽशेत विचिन्तयन्मुहूर्त्तम् ।
विनिमीलितमात्र एव नेत्रे प्रभुरर्द्धाङ्गनशम्भुराविरासीत् ॥ ४५ ॥

प्रतिपच्छशिभूषणः कुहापि क्वचिदुन्नद्धमनोज्ञजातिमालः ।
दहनस्थितिमान् क्वचित् कुहाऽपि प्रमरत्कुङ्कुमपङ्कपुण्ड्रदीपः ॥ ४६

गरगर्भतया सुमेच [क] श्रीः कुहचित् क्वापि निसर्गतोऽतिनीलः ।
सुविचित्रतरक्षुचर्मधारी क्वचिदन्यत्र च नैकवर्णवासाः ॥ ४७ ॥

सितरत्नलसत्पयोधरत्वात् क्वचिद्दामरुचिः परत्र चैवम् ।
मणिभास्वदहीनमेखलत्वं दधदेकत्र परत्र चैतदेव ॥ ४८ ॥

क्वचिदुत्पलकान्तिमत्कराग्रः कचिदप्यम्बुरुहाभिरामपाणिः ।
खरशूलसमुद्धृतिं प्रकुर्वन् कुहचित्तां क्वचिदप्यमर्त्यपङ्क्तेः ॥ ४९

दुरितान्तकपालतां दधानः क्वचिदन्यत्र च तद्वदेव नित्यम् ।
अतिवेलमपाशतां धुनानः क्वचिदन्यत्र च तां स्वभक्तिभाजाम् ॥ ५०

अविशेषतयेत्यतीव भिन्नोऽप्यखिलेशः स जनेश्वराग्रसंस्थः ।
शृणु भूप! सुताभिधाश्रयं मे वच इत्यार्द्रमुदीर्य वाचमूचे ॥ ५१ ॥

परिणीतिविधेरनन्तरं नौ विरहाभावविधित्सया निगूढः ।
प्रकटीकृत एष भव्यवेषः प्रणतापत्तिहरो विशिष्टदेहः ॥ ५२ ॥

भुवनोद्भ्रमणप्रदे प्रवृत्ते दिवसान्तस्पृशि ताण्डवे प्रचण्डे ।
मृदुलास्यकृदप्यसौ तदा नो नटनस्याजनि विघ्नकारिणी मे ॥ ५३ ॥

विगतस्खलिता सदैव ताले विविधायाश्च गतौ भृशानुकूला ।
करणादिषु चाप्यकातराङ्गी निपुणा भ्रूनयनादिचेष्टिते च ॥ ५४ ॥

अवधानवती तनोति नृत्तं पुनरद्यापि तदाद्यसौ तथैव ।
अमुतः क्रमशोऽङ्कशाद्यथा मे प्रियतामेत्यनुवासरं विशेषात् ॥ ५५ ॥

मम जीवितवल्लभा तवेयं दुहिता तद्भविता नरेन्द्रसिंह! ।
इममर्थमभिप्रदर्शयन्त्या भुवने ख्यातगुणाख्यया समस्ते ॥ ५६ ॥

अभिधानमिदं यथार्थमुच्चैर्दयितं चात्मगुणप्रशंसयास्याः ।
अत एव ममापि नर्त्तकीनामुचितश्चेदशमेव नाम लोके ॥ ५७ ॥

अविचार्य पुरैव चेदृगेतत्कुलजानां क्रियमाणमस्ति नाम ।
नृप! केरळभाषया णकारं नपदे प्राकृतनीतितो नियोज्य ॥ ५८ ॥

इह चापि विधेहि तत्तथैव व्यवधानं कुरु मा क्षणान्तरेण ।
उभयोरपि पश्य नौ नियोगादधिकं मङ्गलमङ्ग! किन्तु लोके ॥ ५९ ॥

व्यतिरेक्यनया न भावनीयं भवतानेहसि भाविनि स्थितं मे ।
अशरीरतया स्मृतोऽप्यवश्यं न विनेमाञ्जनताशये प्रवर्त्ते ॥ ६० ॥

चितिशक्तिरसौ क्रिया ममेच्छाप्यद उत्सृज्य वयं त्रयं तृणाभम् ।
तनुरस्मि ततोऽसवरत्वमानित्यवधत्स्वाङ्ग विधत्स्व देशिकं माम् ॥ ६१ ॥

शिव इत्यपि शक्तिरित्यपि द्वौ शुभचैतन्यमहीरुहेशशाखे ।
भुवनं विकृतिस्तयोस्तदेकं सकलं तत्प्रविजानतां निदानम् ॥ ६२ ॥

श्रुतिशास्त्रविनिश्चितं रहस्यं मम वक्त्राद्विदितं विशेषतश्च ।
अविसृज्य चरन्निदं न पाशैरवबद्धो भविताऽस्यदो हि मुक्तिः ॥ ६३ ॥

सुखमास्व रमस्व भो ! विरक्तस्तनयां विद्धि च मामुमागमेतम् ।
मयि मा स्मरणश्रमश्च कार्षीः शिव मामद्भुतचेतनान्तरिक्षे ॥ ६४ ॥

उक्त्वा देवस्तमिति नृपतिं सुप्तमन्तर्दधे स्वे
बुद्ध्वा राजा प्रणतिमतनोत्तूर्णमुत्थाय तस्मै ।
सद्योऽकार्षीद् भृशमभिवृतां मङ्गलाख्यया तां
कल्पापायेऽप्यकृशयशसं कन्यकामुण्णियाटीम् ॥ ६५ ॥

षष्ठे मासे सुहृदभिवृतो भोजयित्वान्नमेनां
नित्यं धात्रीनिवहविहिताभ्यङ्गलेपाङ्गशिक्षाम् ।
भृत्यैः स्कन्धे सततविधृतामग्रजक्षत्रियाग्र्यै-
रुत्सङ्गाङ्गीकृतमृदुतनुं वीक्ष्य वीक्ष्याननन्द ॥ ६६ ॥

अव्यक्तार्णं किमपि किमपि व्याहरन्ती हसन्ती
रोहदन्ता मुहुरत इतो रिङ्खणाद्रेणुदिग्धा ।

अङ्कस्थायिन्यतनुत विभोर्बाल्यतुल्यं किशोरी
सम्यग्गात्रस्मश्रि मलिनीकृत्य सा पुत्रकार्यम् ॥ ६७ ॥

तर्जन्यग्रे जनयितुरथालम्ब्य सन्दर्शयन्ती
चित्रं दृष्ट्वा बहुविधरुच्या सञ्चचाराश्चितश्च ।
कैशोराल्या सह समवयसा पांसुपाञ्चालिकादि-
क्रीडाः कालाद्कृत च कृशानर्घविक्लिष्टवासाः ॥ ६८ ॥

पञ्चाब्दान्तात्सपदि पुरतः कृतचौळक्रियाथो
वर्णे पद्ये पदगमुदये प्राप वाक्ये च शिक्षाम् ।
नान्यैरेवाभरणनिवहैर्मण्डिता कुण्डलेनाऽ-
प्यासीद्भूयोऽध्यगमदखिलाश्चाथ गान्धर्वविद्याः ॥ ६९ ॥

शब्दे शिक्षातिशयबलतः शब्दमीमांसकानां
वाक्यार्थोक्तिप्रसरगतिभिः पूर्वमीमांसकानाम् ।
अद्वैतार्थे पटुमतितया तत्र चाप्युत्तरेषां
विस्मेरत्वं व्यधित सततं सा विशेषेक्षकाणाम् ॥ ७० ॥

प्रज्ञोत्कर्षः परिचयबलं देशिकेशानसेवा
पुण्ये निष्ठेत्यपि पृथगमी नाम विद्यां विदद्ध्युः ।
देवी साक्षाद्दयितमनकादन्तरात्माङ्घ्रिभक्ता
सा चासौ यन्न तदिह किमप्यद्भुतं बोधभाजाम् ॥ ६१ ॥

केशाः कण्ठावधि विसृमरा मुग्धकान्तं मुखाब्जं
लास्यं चिल्यौ न च विदधतो नोन्नाभि स्तनाभ्याम् ।

अब्दोपक्रान्त्यरभसकृतोपक्रमश्चाष्टमोऽस्या
धत्ते गाढं तदपि मदनश्चापमद्ध्ये स्म मुष्टिम् ॥ ७२ ॥

चेटीधात्रीशतपरिवृता कन्दुकद्यूतमुख्यै-
राळीवर्गैररमत वधूः शिक्षयन्ती विदग्धाः ।
बाला केळीविपिननलिनीक्रीडितैः कालशेषं
भूयो नानोत्सवकुलसमालोकनैश्चाप्यनैषीत् ॥ ७३ ॥

इति विविधविहारैस्सर्वनारीनराणा-
ममृतसलिलमक्ष्णोराकिरन्ती चरन्ती ।
प्रतिदिनमभिवृद्धिं प्राप सा देहकान्त्योः
प्रतिनवशशिलेखां स्वैर्गुणैस्तर्जयन्ती ॥ ७४ ॥

अथासरति यौवने मदविभावसोरिन्धने
नृणामनिमिषेक्षणत्रिदशसन्ततेनन्दने ।
स्वबन्धुहरिचन्दने तरुणधैर्यविष्यन्दने
महीशतनया बभौ मदनसङ्कटस्यन्दने ॥ ७५ ॥

॥ इति शिवविलासे चतुर्थः सर्गः ॥

-*-

॥ पञ्चमः सर्गः ॥

ततः शरत्पूर्णिमयेव कौमुदी वरप्रदात्र्या लतयेव मञ्जरी ।
पयोब्धिश्रीचीघटया यथामृतं नरेन्द्रपुत्र्या नवयौवनं दधे ॥ १ ॥

बभुस्तदीया मृदुलाः शिरोरुहा मनोज्ञसीमन्तलताभिसंश्रिताः ।
स्मरस्य कक्ष्येव जगज्जयैषिणः सुनीलसंक्षिप्ततरङ्गिताकृतिः ॥ २ ॥

निसर्गसौरभ्यभरे तदानने मधुव्रतालिर्द्विजमुख्यसेविते ।
समग्रचन्द्राब्जधिया समीपतः स्थितेव रेजे कुटिलालकावलिः ॥ ३

वचःसुधाम्भोभरिताननोडुराट्प्रशस्तकुम्भस्य शिरःपिधायकम् ।
ललाटपट्टं विनिबद्धय तच्छ्रुती मताशभातामवशिष्टपाशवत् ॥ ४ ।

चले पताके तदुदारनासिकाध्वजस्य चिल्यौ नयने तु लक्ष्मणी ।
स्मरस्य गण्डौ मणिदर्पणोऽमले स तु स्वयं रागरसात्मकोऽधरः ॥ ५ ॥

रदाख्यमुक्ताधररक्तभस्त्रिकागुणः सुमृद्वी रुचिरा तदीयगीः ।
अतो ह्यमुष्या विवृताश्च संवृता विकाससङ्कोचदशासु सन्त्यमी ॥ ६ ॥

शिरोधराशाम्भवलिङ्गगङ्गया स्मितत्विषालापपयोब्धिनार्थिना ।
स्वपूर्वभूः शीतरुगात्मसद्मने प्रपूरितोऽस्योपरिगस्तदाननम् ॥ ७ ॥

भुजे मृणाले मुकुले सरोरुहोरुरोरुहौ रोमततिर्मधुव्रताः ।
सरस्तु नाभिस्त्रिवली तदीयरुक् प्रसन्नपाथोलहरीलसत्तनोः ॥ ८ ॥

उरस्थलान्तःपुरगस्य निस्तनोरुतातपत्रे निकटस्थचामरे ।
महत्तरे यौवनदण्डमण्डिते स्तनावमुष्याः किमदूरगास्मितौ ॥ ९ ॥

तदीयकव्यभकरीन्द्रमस्तके रदद्वये मज्जयतीह मानिनाम् ।
मनस्सुमेरावुपपत्तितः करावुभौ न त एवोत्युगन्तु तावुभौ ॥ १० ॥

उतोऽराश्वत्थदला लोकनात् प्रसार्थ रोमालिबाहुमूर्द्धतः ।
स्थितस्य पादौ किमः प्रतिष्ठितावमुष्य तद्विश्वमनोहरश्रियः ॥ ११ ॥

समुद्गयुग्मन्मथरत्नसम्पदां समुद्गतांशुन्यथ जानुनी ध्रुवम् ।
न बाणधी केतककोरकात्मके तदीयजङ्घे नखरौ मनोभुवः ॥ १२ ॥

बहिर्दले तत्प्रपदे पदाम्बुजद्वयस्य देहोद्भवतूणतां गते ।
प्रदृश्यते यत्तिह पञ्चसायकीविचित्रपुङ्खावलिरङ्गुलीच्छलात् ॥ १३ ॥

मुखेन्दुधाम्ना शकलीकृतः शशी नखात्मना तां प्रणतान् पादयोः ।
तपस्विनीसङ्गमदौर्ललित्यभाङ्कल्पितायामपि जीयते जनः ॥ १४ ॥

नखाः प्रसूनानि तले तु पल्लवाः फलश्च सर्वोत्तमरामणीयकम् ।
सुरद्रुमौ तच्चरणावजाङ्मुखा समन्तदामप्रदताऽन्यथा कुतः ॥ १५ ॥

करणस्तदङ्घ्रिभिः सुलाञ्जिताः मराजहंसास्तपसे वनं ययुः ।
यतस्ततो गामिसुताङ्घ्रिभिः कृतान् बुधस्तु को विस्मयते परिश्रमान् ॥१६॥

समीपगेऽस्या नु मुखेन्दुनोन्मुखे स्तनाम्बुजे कुड्मलिते सुकर्कशे ।
कराङ्घ्रिपद्मे न च दूरवर्त्तिनी पराङ्मुखे दर्शितमार्दवे पुनः ॥ १७ ॥

सुमेचकाग्रप्रसुवं समाश्रितः स नीलकण्ठः स्पृहणीयभव्यमाः ।
शिखण्डभारोऽजनि चञ्चलभ्रुवः शिखण्ड एवोत्तमनृत्तसाधनम् ॥ १८ ॥

दरोन्नतौ मण्डलिनौ पयोधरौ स्फुटीकृताम्भोरुहकोरकश्रियौ ।
समीक्ष्य मुक्ताश्रयसक्रमोन्नती विसिष्मियेऽस्या जनतोऽथ्यकित् ॥ १९ ॥

अशेषभूतैः सततं निषेविता वृषेण यान्ती शुचिभूतिभूषणा ।
मनोभवोद्दीपनलोचनात्मनो व्यधत्त सा प्राच्यपदोर्विडम्बनाम् ॥ २० ॥

भुजङ्गसम्बन्धविहीनमुच्चकैरलोलितं भूमिभृतापि केनचित् ।
विलोचनैरञ्जलिभिः पपुर्जना नृपेन्द्रतद्‍गुरसायनामृतम् ॥ २१ ॥

नितम्बबिम्बोरुपयोधरद्वयीभराद्विगोपत्कृशबिन्दुतां नराः ।
हृदेव हार्देन समूह्य सन्ततं श्वसन्त ऊहुः शुकशञ्जुभाषिणीम् ॥ २२ ॥

शिरोरुहारण्यकुचाचलस्थलीविलङ्घनक्लान्तिमिव व्यपोहितुम् ।
विगाह्य नाभीसरसीं सुधागिरो बुभुक्षुनाभाजि शनैर्मुदाशयैः ॥ २३ ॥

प्रकाशयन् भावविशेषमीक्षणे विशालनेत्रप्रभयालसत्तनुकः ।
ननर्त तस्या ललया सह भ्रुवा मनस्तुरङ्गस्तु नृणां मनोभवः ॥ २४ ॥ #

उरूरुणालानवरेण योजितो विजिह्मनेत्राङ्कुशपीडितस्तया ।
मनो(र)थालीकवलच्युतोऽपि सन् ममाद यूनाम्मतिमत्तवारणः ॥ २५ ॥

विहृत्य यां यां स्वसखीजनेन सा विचित्रभूषा सुमुखी व्यगाहत ।
जनस्य तां तां समशिश्रयन्दिशं दृशः प्रसूनं मधुपा यथा लताम् ॥२६॥

विलोकनोन्मूलितमुन्नपिष्टतां गतं विहासैर्वचसा द्रवीकृतम् ।
सुगीतिभिः क्वाथविपाकयोजितं पपौ नृणां सा हृदयं सुलक्ष्यसा ॥२७॥

स्त्रियोऽपि तां वीक्ष्य शुभां विमत्सराः प्रमोदभारोद्धुररोमहर्षणाः ।
गुणैः स्वदासीममेनकादिकामनीषदीपुर्नियमेन पौरुषम् ॥ २८ ॥

अतुच्छहर्म्याग्रगता समीक्षितुं मदुत्सवान् कम्रचलद्भुजा पदा ।
जगन्त्रयीजित्वरमन्मथोद्धृतां जिगाय सा जङ्गमवैजयन्तिकाम् ॥ २९ ॥

प्रकाशमानं क्वचिदप्रकाशवत् क्वचित्कलामात्रतयेक्षितं क्वचित् ।
घनाततव्योमगतेन्दुसन्निभं तदाननं सौधगृहेष्वलक्ष्यत ॥ ३० ॥

न केरलाः केवलमन्यभूभुजोऽप्यमूमुपश्रुत्य गुणैस्तथाविधाम् ।
जनाधिपं तं जनकं मृगीदृशो व्यलोभयन् प्राभृतरत्नकोटिभिः ॥ ३१ ॥

सुतामयाचन्त च दूतवक्त्रतो धराधिपास्तं कतिचिद्धनार्चितम् ।
स्वयं समागत्य च शैवलं पुरं प्रतीयुरप्यस्य चटुप्रतारिताः ॥ ३२ ॥

सुरास्तु कान्त्या दमयन्त्यनादरं विवर्द्धयन्तीमपि तां मृदुस्मिताम् ।
समीक्ष्य सर्वारणिमीश्वरेश्वरीं गतस्मराः सन्नतिमेव चक्रिरे ॥ ३३ ॥

इति क्रमप्रौढमनोज्ञयौवनप्रतिक्षणाम्रेडितरूपसम्पदम् ।
विलोक्य तां विस्मयनीयदर्शनां मुहुः प्रदध्यौ यदुवीरनायकः ॥ ३४ ॥

सुता मम द्वादशवत्सरा परं तदप्यसौ भाति समग्रयौवना ।
मनोरथानां सकलस्य लक्षतां गता च तैस्तैः प्रथितैर्महागुणैः ॥ ३५ ॥

पतिः स को नाम भवेद् गुणोचितः प्रभुस्तदस्या वयसा च साम्यभाक् ।
न केवलं भूवलये जगन्त्रये गुणैः समग्रः पुरुषो न विद्यते ॥ ३६ ॥

तदल्पदोषे पुरुषे गुणाधिके समर्प्यते चेदियमात्मजा क्वचित्।
(स्वीन्न) च प्रमादो भविता तथाविधं महत्त्वमस्या हि जगत्सु सम्मतम् ॥३७॥

परेश्वरीयं खलु मङ्गलाकृतिस्तपोबलान्मे तनयत्वमागता।
न कश्चिदस्याः परमेश्वरादृते समस्तकर्तुः सदृशोऽपरो वरः ॥ ३८ ॥

अपात्रदत्ता त्वपरीक्ष्य चेदसौ वरस्य दातुश्च कुलं विनिर्दहेत्।
विपर्यये प्रत्युत तन्नियोजना विमृश्य कार्या तनुजन्मनः शिवे ॥ ३९ ॥

अनिच्छयास्याः सहसातिसर्जने मतिश्च नो जात्वपि नो फलिष्यति।
विपश्चितार्थः सुविनिश्चितो ह्यसौ न कश्चिदिच्छां छलयेदिहैश्वरीम् ॥४०॥

स चाप्यमूमेव किलादिपूरुषः शिवाय लोकस्य भुवं निषेवते।
प्रमाणमस्मिन् प्रणतार्त्तिपेषणव्रतस्य शैवालपुरेश्वरस्य गीः ॥ ४१ ॥

श्रुतं प्रमाणान्यखिले नृणाममून्यनत्ययप्रत्ययजीवितानि च।
स देवता स्वात्ममयी शिवस्त्वसौ न तत्प्रमाणान्तरमस्य वाक्यतः ॥४२॥

स को हि नाम क्वनु चेति नैव तु प्रतीयते संवृतलक्षणत्वतः।
गुणैस्तताः सन्ति नरास्ततस्ततो द्विजातिराजादिमहाकुलोद्भवाः ॥ ४३ ॥

उपायभूतो दुहितुः स्वयंवरस्तदेनमुच्चैरवगन्तुमावृतम्।
कुमारिका यं वृणुते स एव स प्रधानभूतो जगतां भवेत् प्रभुः ॥ ४४ ॥

अलोकसामान्यगुणान् नराधिपानिहोपनेष्याम्यनघैः सहाग्रजैः।
समागतेष्वेषु सभाजितेष्वसौ मनस्विनी वक्ष्यति मे महाभरम् ॥ ४५ ॥

॥ अथ षष्ठः सर्गः ॥

पूर्वाचलादथ पिशङ्गकपर्दभार-
साधारणीं दशशतीं विकिरन् कराणाम् ।
आविर्बभूव दिनकृद् विधुमाधुनानो
नाट्योद्धुरप्रमथनाथमुखानुकारी ॥ १ ॥

स्तम्बेरमस्य तमसः प्रविदारणोत्थ-
रक्ताभसान्ध्यमहसामत्यरुणैर्मयूखैः ।
पञ्चास्यवद्भिरुरुचे नखरैर्विवस्वां-
स्तन्मांसपेश्य इव शोणसरोरुहाणि ॥ २ ॥

कुण्ठाश्चिरात्कृतरुचेर्विरहादमुष्य
जाल्येन जागरुकतानियतस्य चेन्दोः ।
आयात्यहर्पतियतौ ककुभः प्रसेदु-
र्भावं मुखैरखिलमान्तरमुद्गिरन्त्यः ॥ ३ ॥

आत्मोपसेविनमलिव्रजमापदासौ
स्वत्यागिनं विमतसेविनमप्युदीक्ष्य ।
प्रत्यागतो न कलुषत्वमभाजि पद्मैः
प्रद्वेषधीः सुमनसां न मलीमसेऽपि ॥ ४ ॥

वल्गुस्वनाः पिकचकोरमुखाश्चुकूजु-
रुच्चैरुपाश्रितकुलायकुलाः शकुन्ताः ।
चक्राह्वयान् विरहिणः कृकवाकुनादै-
रुत्कान् प्रभातमिव साधु विबोधयन्तः ॥ ५

वायुर्ववौ सरसतामरसोरुगन्ध-
सागन्ध्यसन्भृतनिरन्तरसौभगश्रीः ।
सामन्तकेतुतनयावदनारविन्द-
सौरभ्यसिन्धुलहरीपृषतैरिवार्द्रः ॥ ६ ॥

उच्चिक्षिपुः शुचिजलाञ्जलिमुत्सवोत्का
विप्राः प्रतीक्ष्य सुचिरं रविबिम्बलक्ष्म् ।
सर्वेशसक्तमनसो नृपकन्यकाया-
स्तत्कर्मणा सफलयन्त इवाभिलाषम् ॥ ७ ॥

कान्तान्तिकान्निजगृहं प्रतिपेदुषीणां
कान्तिः प्रभूरिततृपामभिसारिकाणाम् ।
आसन्नकेरळसुतोत्सवदर्शनेच्छा-
सम्मूर्च्छिता शतगुणा ददृशे तदानीम् ॥ ८ ॥

सम्मृष्टनिस्तुषसमाः खचितानभङ्ग्यः
सम्यक् सुगन्धिहरिचन्दनवारिसिक्ताः ।
सूनोपहारसुभगाः शुभधूपदीपा
वीथ्यो बभुस्त्रिपुरपेष्टुरिवेष्टिशालाः ॥ ९ ॥

अभ्रंकषाविरळकेतुगताः पताका-
श्चित्रा दिशां श्रियमधुश्चलकिङ्किणीकाः ।
छद्मात्तमानुषतनोः प्रमथाधिपस्य
भृत्या इवोत्सवदिदृक्षुतयोच्चलन्तः ॥ १० ॥

॥ अथ षष्ठः सर्गः ॥

पूर्वाचलादथ पिशङ्गकपर्दभार-
साधारणीं दशशतीं विकिरन् कराणाम् ।
आविर्बभूव दिनकृद् विधुमाधुनानो
नाट्योद्धुरप्रमथनाथमुखानुकारी ॥ १ ॥

स्तम्बेरमस्य तमसः प्रविदारणोत्थ-
रक्ताभसान्ध्यमहसामात्यरुणैर्मयूखैः ।
पञ्चास्यवद्विरुरुचे नखरैर्दिगस्यां-
स्तन्मांसपेश्य इव शोणसरोरुहाणि ॥ २ ॥

कुण्ठाश्रिरात्कृतरुचेर्विरहादमुष्य
जाल्येन जाग्रदयनीनियतस्य चेन्दोः ।
आयात्यहर्पतियतौ ककुभः प्रसेदु-
र्भावं मुखैरखिलमान्तरमुद्गिरन्त्यः ॥ ३ ॥

आत्मोपसेविनमलिव्रजमापदार्तो
स्वत्यागिनं विमतसेविनमप्युदीक्ष्य ।
प्रत्यागतौ न कलुषत्वमभाजि पद्मैः
प्रद्वेषधीः सुमनसां न मलीमसेऽपि ॥ ४ ॥

वल्गुस्वनाः पिकचकोरमुखाश्चुकूजु-
रुच्चैरुपाश्रितकुलायकुलाः शकुन्ताः ।
चक्राह्वयान् विरहिणः कृकवाकुनादै-
रुत्कान् प्रभातमिव साधु विबोधयन्तः ॥ ५

वायुर्ववौ सरसतामरसोरुगन्ध-
सागन्ध्यसन्भृतनिरन्तरसौभगश्रीः ।
सामन्तकेतुतनयावदनारविन्द-
सौरभ्यसिन्धुलहरीपृषतैरिवार्द्रः ॥ ६ ॥

उच्चिक्षिपुः शुचिजलाञ्जलिमुत्सवोत्का
विप्राः प्रतीक्ष्य सुचिरं रविबिम्बलक्ष्म् ।
सर्वेशसक्तमनसो नृपकन्यकाया-
स्तत्कर्मणा सफलयन्त इवाभिलापम् ॥ ७ ॥

कान्तान्तिकान्निजगृहं प्रतिपेदुषीणां
कान्तिः प्रपूरिततृपामभिसारिकाणाम् ।
आसन्नकेरळसुतोत्सवदर्शनेच्छा-
सम्मूर्च्छिता शतगुणा ददृशे तदानीम् ॥ ८ ॥

सम्मृष्टनिस्तुपसमाः रचितानभङ्ग्यः
सम्यक् सुगन्धिहरिचन्दनवारिसिक्ताः ।
सूनोपहारसुभगाः शुभधूपदीपा
वीथ्यो बभुस्त्रिपुरपेष्टुरिवेष्टिशालाः ॥ ९ ॥

अभ्रंकषाविरळकेतुगताः पताका-
श्चित्रा दिशां श्रियमधुश्चलकिङ्किणीकाः ।
छद्मात्तमानुषतनोः प्रमथाधिपस्य
भृत्या इवोत्सवदिदृक्षुतयोच्चलन्तः ॥ १० ॥

छत्राणि तोयरुहवत् कलहंसपाली-
कल्पानि सन्दृढशिरे सितचामराणि ।
शस्त्राणि मीनवदथोर्मिवदश्वपङ्क्त्यो
रथ्यागतागतरता जनता नदीवत् ॥ ११ ॥

शीर्षत्रशेषकलितोरुगळाः सुकक्ष्या
विभ्राजिभूषणशता विधुतासिधेनु ।
गोमूत्रिकाभिरभिपत्य निवृत्य चोच्चैः
केचिद्भटा ननृतुरुज्झितगीतवाद्यम् ॥ १२ ॥

उत्पेतुरुद्धृतकृपाणमुदग्रवीर्याः
प्रोद्भ्रान्तचामरमनोहरचर्मकर्म ।
नर्दन्त उत्तमभटा नवकुङ्कुमार्द्रा
दप्ताः प्रगृह्य गरुडा इव कृष्णसर्पान् ॥ १३ ॥

उत्तुङ्गदीप्तधनुषः शरधी निबद्ध्य
हेमाभिरामकवचाः कतिचित् सुयोधाः ।
आयन् ययुश्च मुदिताः शतशः प्रतोळ्या-
मेधस्समेधितशिखा इव हव्यवाहाः ॥ १४ ॥

प्रासाः सतोमरकुलाः प्रसभं विचेरु-
र्द्वेधा विभक्तनिवहा लघु राजमार्गे ।
स्थित्वा मुहुः क्वचन युद्धधुरानुकृत्या
व्यत्यासतोऽपससृपुश्च तथोपसस्रुः ॥ १५ ॥

आधोरणैरत इतः प्रहितैर्गजेन्द्रै-
राभोगरुद्धनगरैः समधारि लक्ष्मीः ।
सूरांशुनाशितसुहृच्छरणात् सरोषं
लोकान्तरात् प्रसरतां तिमिरोत्कराणाम् ॥ १६

विस्मेरसद्युवतिदृग्द्युतिसन्ततायां
वीथ्यां तुरङ्गमभटाश्चटुलप्रतोदाः ।
रेजुर्गतागतिभृतो विजितप्रयासा
तन्तुप्रतानविरता इव तन्तुवायाः ॥ १७ ॥

वातोद्धतध्वजपटाथ शताङ्गपङ्क्ति-
र्मध्येलसद्विविधरत्ननिधेर्वेलाब्धेः ।
सम्मूर्च्छदद्भुतरवे बहलप्रवाहे
सालङ्कृतिः प्रवहणालिरिवाभिरेजे ॥ १८ ॥

दध्वान भैरवरवप्रविभाविताब्धि-
निध्यानविह्वलभवो हृदयस्य भेत्ता ।
कल्पान्तनर्तनपरिक्रमकेलिमूर्च्छा-
मुक्तः प्रहास इव दुन्दुभिरिन्दुमौलेः ॥ १९ ॥

शार्ङ्गारवैस्तदनु काहलनर्दितानि
शृङ्गाटकादिषु विशृङ्खलतां तथेयुः ।
द्योसत्सभापरिवृढा अपि कौतुकाढ्याः
शीघ्रं स्वयंवरमहेऽत्र यथापतेयुः ॥ २० ॥

रङ्गं नृपाः प्रविविशुस्त्वरितास्तुरङ्गै-
रङ्गीकृताम्बुदरवैः प्रवरै रथैश्च ।
दन्तावलैश्च बहलात्तमदैरुपेत्य
सिंहा यथा त्रिदशशैलगुहां विशालाम् ॥ २१

विप्रेश्वराश्च मुदिताः प्रथिताः पृथिव्यां
विद्यातपोभिजनवीर्यधनाभिमानैः ।
अभ्येत्य विस्तृततमेऽत्र यथावकाशं
दीपाग्नितुल्यमहसो न्यविशन्त सन्तः ॥ २२

कान्त्या विभूषणगणैर्वसनैर्विहासै-
रालोकितैः सुवचनैरपि सत्सभा सा ।
बालातपाब्जकलहंसमृणालभृङ्ग-
माध्वीरसाभिचितता सरसीव रेजे ॥ २३ ॥

आक्रान्तिपीडनविलङ्घनधावनानि
मिथ्योक्तिभूतिपरिभर्त्सनगर्जितानि ।
सन्त्यज्य सा समितिरुत्सवसेवनार्थं
सन्नद्धधीः समभवत् तिमिताब्धितुल्या ॥ २४

सा चापि केरळनृपालसुता वधूभिः
स्नाता महार्हवसनाभरणानुलेपा ।
शुद्धान्तधाम्नि शुशुभे यदुराजवीर-
लक्ष्मीरिवाक्षिपथगा नृपतौ प्रसन्ना ॥ २५ ॥

तस्या नितम्बभुवि लोकततेस्ततायां
काञ्चीकलापविशदांशुकवेष्टितायाम् ।
दुग्धाब्धिफेनजटिला गुरुभोगिनद्धा
मन्थक्षमाधरतटीत्यजनि क्षणं धीः ॥ २६ ॥

सीमन्तभूषणवती कबरी सजातिः
सामन्तमौलिदुहितुः सुतरां चकाशे ।
नीरन्ध्रनिर्भरजला विलसद्बलाका
कादम्बिनीव कमनीयतटिद्गुणाङ्का ॥ २७ ॥

ताम्बूलरागविरहेऽपि तताधरश्रि
मुक्तात्तकुण्डलमुदंशुरदं बभासे ।
तस्या मुखं विकचकैरवमर्धलक्ष्य-
नक्षत्रमालमिव चारु शरन्निशायाः ॥ २८ ॥

काश्मीरपङ्कपरिदिग्धकुचान्तलग्न-
सूक्ष्मांशुकोपरिविलम्बिगळाग्र्यभूषम् ।
वक्षस्तदीयमभवन्मदनाधिराज्य-
मूर्द्धाभिषेककलशस्थलसन्निकाशम् ॥ २९ ॥

सक्ताङ्गुलीयकटकाङ्गदकुङ्कुमाभ्यां
तस्या व्यजायि मृदुबाहुमृणालिकाभ्याम् ।
पीनस्तनाख्यकनकाद्रिशिरोविसर्पि-
जम्बूनदीद्वयरुचिः शिशिराङ्गयष्टेः ॥ ३० ॥

पादावलक्तकरसाक्ततलौ वराङ्ग्या
मञ्जीरशिञ्जितभृतौ मणिपादुकास्थौ ।
तद्द्रष्टृमारशरविद्धशयानकूज-
च्चित्ताम्बुजन्मसरुचावचिरादभूताम् ॥ ३१ ॥

पत्रक्रिया पटुकपोलतले मृगाक्ष्याः
सख्यार्पिता सदसि मार्गमदद्रवेण ।
बभ्राज नूतनमृदुन्यनघे वयित्रा
वस्त्रे यथा सुविपुलार्धविशेषसङ्ख्या ॥ ३२ ॥

कस्तूरिकाविहितमेव न फालदेशे
तस्या विशेषकमभूद्वदनारविन्दे ।
आताम्रजिह्मविपुलायतयोस्तदानीं
नीलाञ्जनं नयनयोर्विनियोजितश्च ॥ ३३ ॥

स्कन्धावलम्बिधवलोल्लसदुत्तरीया
दन्तद्युतीरभिकिरन्त्यपि चाननाब्जे ।
रक्ताम्बुजाननरुचिः सुतरां बभौ सा
लक्ष्मीरिवामृतरसैरभिषिच्यमाना ॥ ३४ ॥

वर्णेन हेम सुरभित्वगुणाद् विलेपान्
भासा मणीन् मृदुतया वसनप्रसूनम् ।
सा मङ्गलार्थमखिलैः प्रवरैः स्वजाता
वेतैरलङ्कृततमापि तदातिशिश्ये(?) ॥ ३५ ॥

आदर्शबिम्बगतमम्बुजदृक् ततोऽसौ
वक्त्रं विडम्बितसमग्रनवेन्दुबिम्बम् ।
आलोक्य विस्मयवती निजमुग्धभाव-
माविःस्मिताप्रथयदुद्धुरमङ्गनानाम् ॥ ३६ ॥

आदर्शबिम्ब इव भूपितमाननाब्जं
स्वाङ्केऽमले सन्निधवस्त्वखिलं निरीक्ष्य ।
आत्मानमस्य जगतो जननीं ततोऽसौ
प्रत्यभ्यमंस्त कलया प्रकृतिं पुराणीम् ॥ ३७ ॥

यद्यस्ति मामकगुणानुगुणोऽत्र रङ्गे
मर्त्यः स एव परमः स पुमान् मतो नः ।
तस्याधुना तनुमुपायनयेयमेता-
मित्यात्तकौतुकभरा गमनाय चासीत् ॥ ३८ ॥

मात्रादराद्विहितमङ्गलसंविधाना
मान्याभिरप्यपरपौरनितम्बिनीभिः ।
सौधात् ततो नृपसुता धनतर्पिताना-
माशीश्शतैर्मुहुरवारुहदर्च्यमाना ॥ ३९ ॥

निश्श्रेणिपर्वसु पदक्रमणं क्रमात् सा
भव्यैर्वृता विदधती परिचारकौघैः ।
व्यभ्राजतामृतघटी नयनाभिपेया
मर्त्यैः सुरैरिव शनैरवतार्यमाणा ॥ ४० ॥

उत्सार्यमाणजनतारवमथ्यमान-
रथ्याथ गोपुरमुखं सुमुखी समेत्य ।
अध्यारुहद्वरकरेणुमनल्पभूषां
दिग्दन्तिराजदयितां मुदिता शचीव ॥ ४१ ॥

छत्रं सितं शतशलाकमनल्पशिल्पं
तस्या बभावुपरि पार्श्वगचामराग्रचम् ।
सव्यापसव्यगसुरासुरदेशिकेन्द्र-
श्चन्द्रो यथा शरदि संपरिमृष्टचिह्नः ॥ ४२ ॥

छत्रस्य तस्य वदनस्य च चन्द्रभास-
स्तस्याः परस्परमुपाकुरुतामतीव ।
छाये तते न तु परस्य परस्य कस्या-
प्याद्येतरस्य सकलस्य च नेत्रभाजः ॥ ४३ ॥

अश्वाननुद्धतगतीन् शिबिकाः करेणू-
रन्दोलिकाश्च शुभहाटकरत्नचित्राः ।
हृष्टाः समारुरुहुराशु ततः समन्ता-
दस्याः प्रसिद्धकुलजा भुवि पौरनार्यः ॥ ४४ ॥

दीपाङ्कुरप्रकरसङ्करदीप्ररूप्य-
स्थालीगता तदनु निर्मलतण्डुलालिः ।
अग्रे तता सरसचम्पकसंभृतश्री-
र्मालेव जातिकुसुमग्रथिता चकाशे ॥ ४५ ॥

पात्राणि हेमकलशीकरकोरुभङ्गि-
भृङ्गारचारुचषकप्रभृतीन्यथात्र ।
ऊर्ध्वं महाजनभुजाग्रधुतान्यभूवन्
वाताभिमृष्टकनकाब्जवनोपमानि ॥ ४६ ॥

शिञ्जानमञ्जुवलयोद्धृतबाहुवल्ली-
निर्व्यूढताळलयमाकुलकेशपाशाः ।
शृङ्गारबीजनिभघर्मजलैः कपोलै-
रुन्मीलितार्धरदमुज्ज्वगुरुत्पलाक्ष्यः ॥ ४७ ॥

भावानुकूलवलिताननमानतभ्रू-
लीलातरङ्गितदृशो ननृतुस्तथान्याः ।
आगुल्फलम्बिविचलद्विकसद्दुकूलाः
पादावघट्टितभुवो लयसौष्ठवेषु ॥ ४८ ॥

उन्मुक्तशस्त्रभुजदण्डमुपात्तभूषा
मल्ला इव ग्रथितमाल्यमतल्लिकाभिः ।
सन्नाहिनः करणकौशलशालिनोऽन्ये
सिंहादिधावनविवल्गनमन्त्रकार्षुः ॥ ४९

कल्याणि कामकलिके कविकामधेनो
गान्धर्वकौशलनिधे वसते कलानाम् ।
सर्वेश्वरीत्यपिच वन्दिजनोप्रयक्ता- घ
दश्रूयताग्रभुवि वागवधेहिमिश्रा ॥ ५० ।

प्रासादगाः कळगिरः समवाकिरंस्तां
लाजैः प्रसन्नलळितैर्नलिनोत्पलैश्च ।
हासश्रिया रुचिरनेत्ररुचापि तासा-
मेतत्त्रयं शतसहस्रगुणं बभूव ॥ ५१ ॥

वीणाः प्रवीणजनवादितवेणुनादै-
र्गीतानुवादरणिता वरवाणिनीनाम् ।
गम्भीरमञ्जुळकळाहतमड्डुळौघ-
सन्नादिते पथि विशुश्रुविरे समन्तात् ॥ ५२ ॥

अश्वश्रितां कळकळैरिह किङ्किणीनां
घण्टाझणाझणरवैरपि वारणानाम् ।
एषां मदोद्भरहेषितबृंहितैश्च
सोऽभून्महेन्द्रमह एव नृणां विमर्दः ॥ ५३ ॥

शङ्खानकौघनियुतान्यथ मङ्गलानि
सांराविणं व्यधुरधः कृततोयदानि ।
सङ्घातशोऽत्र विसृतैस्तदपि व्यधायि
पुण्यैरुलूलुविरुतैः पुरसुन्दरीणाम् ॥ ५४ ॥

आस्फोटितानि ककुभां स्फुटितप्रदानि
प्रक्ष्वेलितैः सह विबभ्रमुरभ्रमार्गे ।
सङ्घर्षधीरपरिघट्टितचर्मसङ्घ-
सङ्घोषसंक्षुभितसिन्धुमहाह्रदानि ॥ ५५ ॥

सालेषु गोपुरवरेषु महाद्रुमेषु
मञ्चेषु हर्म्यशिखरेषु महीतलेऽपि ।
आपूरितेष्वथ जनैरपि सूचिमात्र-
मासीन्न शैवलपुरे विवरं तदानीम् ॥ ५६

माणिक्यमौक्तिकहरिद्धरिनीलरत्न-
हेमच्छविच्छुरितमिन्द्रशरासशोचिः ।
व्योम क्षणादजनि चित्रितचीनपट्ट-
कालापचन्द्रककपोतगळानुकारि ॥ ५७ ॥

तापं निवार्य तरणेर्वियदावृणोच्च
रेणुस्तृतीयकरणं जडयन् जनानाम् ।
सम्यक् कुचानिव कचानपि मेचकाभान्
कुर्वन्निवोत्पलदृशां घुसृणोपलिप्तान् ॥ ५८ ॥

गच्छानुगच्छ जहि बाधविधिं जनानां बा/
पाणिं न मुञ्च वितरान्तरमङ्ग गन्तुम् ।
इत्याद्यहंप्रथमिकानुगतं वचश्च
प्रत्यानशेऽत्र ककुभः पथि वीतरन्ध्रे ॥ ५९ ॥

सौदामिनी जलदगेव करेणुगा सा
संहर्षणी सकललोचनचातकानाम् ।
स्थित्वा मुहुः सुवदना विहृतिप्रसक्तै-
र्लोकैः प्रकामविततां प्रजगाम रथ्याम् ॥ ६० ।

अथावरुह्य यादवी पदैव पादुकावती
जगाम रङ्गसम्मुखं गुणाधिकैर्वधूगणैः ।
अबाधितेन वर्त्मना महाजनेन बिभ्यता
घनाभरक्षितिहुङ्कृतिप्रतोदवेत्रयष्टितः ॥ ६१ ॥

समाविशच्च सादरं नृपोत्तमा ततस्सभां तदाँ
प्रभाभरोरुनिर्झरप्रवाहमग्नदिङ्मुखा ।
चकार च प्रदक्षिणं परेव दीपमण्डली
विशालरङ्गमध्यगां प्रदीपमण्डलीं प्रति ॥ ६२ ॥

जगुः कळं मृगीदृशः श्रितश्रियो जितश्रमं
प्रवृद्धडिण्डिमक्वणत्प्रयुक्तहस्तताळिकाः ।
ननर्त नर्तकीजनः पदक्रमे धृतक्रमं
भुजद्वयावलग्नदङ्मुखक्रियैकमत्यकः ॥ ६३ ॥

तमस्विनीरजश्छटाभिरच्छलाजराजिभिः
सुभिक्षचन्दनद्रवैरतुच्छगन्धकुङ्कुमैः ।
परस्परं सभासदश्च विभ्रमान्नतभ्रुवो
लसद्भिरभ्यवाकिरन् विहस्य केलितत्पराः ॥ ६४ ॥

समृद्धयौवनोदयप्रगल्भपीनकर्कश-
स्तनद्वयेतरेतरप्रकल्पितोपगूहनाः ।
विदग्धमुद्रया पुनश्च(ल)दृदृशः समापयन्
जगत्त्रयप्रहर्षणीममुत्र केलिमुद्यताम् ॥ ६५ ॥

अथ युवतिभिराशावर्धितायाः सुताया
यदुनरपतिकेतोरिष्टलब्ध्यै यियासोः ।
नृपतिशतसहस्रे तत्र धात्री पुरस्ता-
द[..]नि सपदि काचि[.] कीर्तिवद्राजलक्ष्म्याः ॥ ६६ ॥

॥ इति शिवविलासे षष्ठः सर्गः ॥

॥ अथ सप्तमः सर्गः ॥

[.]ा तां पुरस्कृत्य शनैः प्रगल्भां कादम्बिनीयुक्तशतह्रदाभा ।
[.]यालोकयत् तां समितिं नृपाणां व्याख्यां यथा शास्त्रगतिं गभीराम् ॥१॥

[.]ौर्यं तपो देशमपि द्विजानां राज्ञां च विद्याभिजनादिकं च ।
[.]ाला पृथक् तद्वदनान्निशम्य व्यावर्तितास्या विचचार रङ्गे ॥ २ ॥

[.]ष्ट्वैव तां भूमिभृतोऽभिमानं सन्तत्यजुः सर्वगुणोपपन्नाम् ।
[.] ये निरस्तास्त्वनया पुनस्ते वैलक्ष्यशोकान्धधियो बभूवुः ॥ ३ ॥

[.]ामः शरानेष्वपि शातधारानन्येष्विवाकर्णततान् मुमोच ।
[.]केन्नाम भोः कर्कशमानसानां पुण्योज्झितानां भुवनेष्वकार्यम् ॥ ४ ॥

[.]पेण लक्ष्म्या विभुलीलया च तस्या जिताश्चाप्यवनीभृतोऽन्ये ।
[.]र्माणि चक्रुः प्रविलोभनानि रागार्दिता राजवरात्मजायाः ॥ ५ ॥

[.]च्छोटिकेनैककरेण भृत्यात् सङ्गृह्य ताम्बूलमथापरेण ।
[.]न्ताड्य सन्ताड्य सलीलमंसे सम्भावयामास वयस्यमेकः ॥ ६ ॥

[.]द्रेन्द्रनीलाश्ममहासमुद्गात् कर्पूरखण्डान्यसकृत् प्रकाश्य ।
[.]क्ताङ्गुलीयौघमणिद्युतीनि चिक्षेप मन्दं प्रभुराननेऽन्यः ॥ ७ ॥

काञ्चीं श्लथां वेष्टनपट्टगूढां प्रौढां कटीतः कटकोत्कटेन ।
हस्तेन मध्यावधि रत्नदीप्तामुद्धृत्य कश्चिन्मुहुरुज्जजृम्भे ॥ ८ ॥

अङ्के वितन्वन्नपरः शिरस्त्रं हिन्तालसान्द्रस्तबकोपमानान् ।
पीनायताभ्यां दुधुवे भुजाभ्यां केशान् पिनद्धेद्धरुगङ्गदाभ्याम् ॥ ९ ॥

निस्त्रिंशमुद्यम्य शुभं सकोशं चर्माथ निर्माय च वामबाहुम् ।
आकाशमेकः प्रजहार शत्रुमावार्य तच्छस्त्रधिया तदेव ॥ १० ॥

वेत्रासिमेको विदधत् प्रवाळं व्यापारयन् वाममथोर्ध्वमाशु ।
अन्येन दोष्णा शयकम्पितायां तन्त्र्यां ततानाङ्गुलिघट्टनानि ॥ ११

सूक्तान्यपास्तार्गळमीरितानि गान्धर्विणा कश्चन सेवकेन ।
मूर्धानमाकम्प्य मुहुर्मुहुः स्वमास्वादयत् सस्मितमात्तलीलः ॥ १२ ॥

सख्युर्दधद् दक्षिणबाहुमंसे सव्यं तथापाश्रयमूर्ध्नि भव्यम् ।
ऊरुं स्वमन्यो मृदु मुष्टिपातैरुद्घोषयामास निषेवकेण ॥ १३ ॥

संशिक्षयन् व्यग्रमनाः करेण चेलाञ्चलश्मश्रुमुखान्यजस्रम् ।
अन्यः समालोकयदात्मदर्शमाकेकरालोकितदृष्टलोकः ॥ १४ ॥

एकः स्मरातङ्कमपह्नुवानः सञ्चारयन्नङ्गुलियुग्ममग्रे ।
सम्मन्त्रयामास किल स्वकार्यं गाम्भीर्यशाली सचिवोत्तमेन ॥ १५ ॥

कश्चित् स्वकक्ष्याधृतयोगपट्टः स्पष्टं कराभ्यां विरचय्य ताळम् ।
अन्वीक्ष्य वक्षोंसमनेकशः स्वं कन्यामुदासीनवदभ्यपश्यत् ॥ १६ ॥

कृत्वा सखायं प्रतियोगिभावे प्रक्रान्तकेळीचतुरङ्गयुद्धः ।
वक्रं पदव्यां नृपनन्दनाया दृष्टिं ददौ कश्चिदनङ्गदीनः ॥ १७ ॥

जम्बीरकेरक्रमुकप्रसूनपत्रादिभिः स्वं पटिमानमन्ये ।
सन्दर्शयामासुरुपान्तसंस्थैर्धूर्तैः स्तुताः केलिकलाभियुक्तैः ॥ १८ ॥

इत्यादिनानाविधचेष्टितौघैः प्रख्यापयत्स्वेषु धृतेर्विभूतिम् ।
विद्या विनीत्येव रमेव नीत्या धात्र्या कुमारी तमियाय देशम् ॥ १९ ॥

सा त्वर्धमात्रोदित एव तेषां धात्र्या स्वरूपे वदने गुणानाम् ।
आस्थां विनालोक्य सकृत् प्रभूंस्तान् गच्छेति नीचैः समचोदयत्ताम् ॥२०॥

पर्युत्सुका या गगनस्रवन्त्या दीप्रेण माणिक्यसरोरुहेण ।
सा राजहंसी किमुपैति तृप्तिं सामान्यसौगन्धिककैरवाद्यैः ॥ २१ ॥

तद्वाचमाकर्ण्य ततोऽधराणान् धात्री प्रभून् पर्यहरत् समांश्च ।
उत्कर्षभाजस्त्वथ सङ्ग्रहोक्त्या विज्ञापयामास मुखं निरीक्ष्य ॥ २२ ॥

दोषान् न साकीर्तयदत्र कस्याप्यूचे गुणान् सारवतो बहूंश्च ।
द्वित्रांस्तु पूर्वांस्तुतिगर्भलीनांस्तत्राखिलेष्वध्वनयच्च सत्यान् ॥ २३ ॥

दोषास्तयोक्ता यदि तैर्गुणोऽद्वयः प्राप्सावि तीक्ष्णैर्मणिवत् फणीन्द्रैः ।
दोषे गुणस्तद्वदिते ततोऽन्यो दोषो गुणो वेति विचारणीयः ॥ २४ ॥

श्लोकैरुपेता नरपालनद्धैः शृङ्गारवीराद्भुतसन्तता च ।
सद्वृत्तरम्योरुतरार्थसर्गा सत्काव्यवद् वाग् विबभौ तदीया ॥ २५ ॥

तेषां गुणान् कोशबलादिकं वा धात्रीं नृपाणां विनिवेदयन्तीम् ।
कोऽसौ महस्वीति शनैः प्रसन्ना पप्रच्छ कन्यान्यतमं नरेन्द्रम् ॥ २६ ॥

पृष्टोऽनयायं किमिति क्षितीशो यः सम्भ्रमात् प्रैक्षि तदा तदानीम् ।
तेजो महत् तस्य मृगेक्षणाया दृष्टिश्च तन्निर्णयहेतुरासीत् ॥ २७ ॥

स्तम्भस्य हैमस्य तटित्प्रभस्य मूले मृगेन्द्रासनसन्निविष्टम् ।
तं राजसिंहं यदुराजपुत्र्यै धात्री ततः सादरमाचचक्षे ॥ २८ ॥

स्थाने तवैतत् कुतुकं मृगाक्षि! भूयोऽपि मे त्वं नुतिपात्रमासीः ।
बीजं यदुप्तं फलमप्यमुष्य शीलं भजेन्नो विचिकित्सनीयम् ॥ २९ ॥

आकर्णयोच्चैः प्रविवृत्य कर्णौ भूपं भुवो मण्डनभूतमेनम् ।
आदित्यधाम्नोऽपघनेऽस्य लीना विश्वे गुणा नैव दृशैत्र दृश्याः ॥ ३० ॥

अध्यास्ते केरळभूभृतो यां यस्या यथार्थैव महोदयाख्या ।
रामावनौ मुख्यतमा पुरी या तामावसत्येष दिवं वृषेव ॥ ३१ ॥

मन्ये स रामोऽप्ययमेव रामवर्माह्वयः क्षत्रमहोनिधानम् ।
आज्ञाकृतामप्यमितत्विषोऽस्य भ्रूक्षेपवश्यैव पुरन्दरश्रीः ॥ ३२ ॥

निस्सीममाहोदयसद्मनोऽस्य दक्षोत्तरोद्देशविसारि तेजः ।
नान्योऽत्र हेतुस्तत एतदीयः ख्यातो बहुव्याप्तितयान्ववायः ॥ ३३ ॥

शस्त्रास्त्रशास्त्रातिशयादशेषक्षत्राश्रयः क्षेत्रवदीक्षितस्य ।
यस्योचितैः सृष्टिमुखैस्त्रपेरन् व्यस्ताक्रिया ब्रह्ममुखा जनेषु ॥ ३४ ॥

उत्साहतः शश्वदुदस्तशत्रोस्त्यागाधिकत्वाच्च समस्तपात्रे ।
विश्वोत्तरं यं कथयन्ति वीरोदाराख्ययाराध्यमतिं कवीन्द्राः ॥ ३५ ॥

न्यक्षेण संलक्षितलक्षणौघलक्ष्यः क्षमी रक्षितसंश्रितश्रीः ।
लक्ष्म्याः सुतः पश्य स रामवर्मा लक्ष्मीवतोऽमुष्य तु भागिनेयः ॥ ३६ ॥

आधावतानेन धुतासिचर्मभीमोरुबाहायुगळार्गळेन ।
शूरा निकृत्ता युधि शत्रुवीरा नाशेऽप्यशषा द्विगुणीभवन्ति ॥ ३७ ॥

मत्तेभकुम्भप्रविदारणोत्थैर्मुक्ताफलैरस्य रणे रिपूणाम् ।
चित्रा सरक्ता प्रतिभाति भूर्द्यौः पृक्तेव ताराघपितृप्रसूभ्याम् ॥ ३८ ॥

औदार्यकल्पद्रुमकीर्तिपुष्पसौरभ्यधाराजुषि सर्वतोऽस्य ।
वैरिक्ष्माभृन्मलिनायशांसि भृङ्गा इवोत्का भुवि सञ्चरन्ति ॥ ३९ ॥

अर्थित्वमेतेन धनैर्मृगाक्षि! सन्तर्पितानां भुवि दुर्विधानाम् ।
जानामि नैसर्गिकमस्य भूयोऽप्यायूंषि भूयांसि यदर्थयन्ते ॥ ४० ॥

नामन्त्रमुद्योगमसौ वृणीते तन्मन्त्रकर्माप्यतिगूढमेव ।
विज्ञायते तत् स्वपरात्मदृष्टैः कार्यैः सुखैः प्राक्सुकृतं यथैव ॥ ४१ ॥

सम्पान्निधेरस्य समग्रबन्धोर्दुर्लङ्घभावाद् ध्रुवविन्ध्यसिन्धोः ।
सन्ध्येकसन्धैर्विमतैर्व्यधायि वन्ध्यैव धीर्विग्रहनीतिशास्त्रे ॥ ४२ ॥

शस्त्राद्धि शास्त्राण्यधिकानि शब्दाच्छस्त्रक्रिया यत्खलु शास्त्रमूलाः ।
अर्थाधिकत्वं च ततस्ततोऽसौ क्लिश्यत्यहो शास्त्रकुले ततोऽपि ॥ ४३ ॥

यावत् खरत्वं विमतेषु नास्य सौम्यत्वमेतेष्वपि तावदेव ।
कर्षेदसून् गर्वजुषाममीषामेभ्योऽर्पयेत् स्वैः सह तान् नतेभ्यः ॥ ४४ ॥

कीर्त्यैव मूर्त्यास्य न मर्त्यलोको द्वाभ्यां सुखी दिव्यजनोऽभविष्यत् ।
दत्ताभयेऽनेन दयाधनेन वार्ता पदं चेद् विपदां व्यधास्यत् ॥ ४५ ॥

शक्तिः क्षमाशौर्यवती निसर्गा ज्ञानञ्च वाग्मित्वदयानुविद्धम् ।
अश्लाघितास्तिक्ययुतञ्च दानं त्रैगुण्यमेकैकगुणे ततोऽस्य ॥ ४६ ॥

भूरिश्रुतोपात्तविनीत्यदीनिनानागुणोत्कर्षभुवा परेण ।
लोकानुरागेण च विक्रमेणाप्यापादितश्रीरयमेव लोके ॥ ४७ ॥

किं चित्रमस्मिन्नतिगौरवेऽस्य संक्षिप्तनिश्शेषपितामहाण्डम् ।
अन्तर्निवेश्यैव परेशरूपं संविन्मयं संसृतिमश्नुतेऽसौ ॥ ४८ ॥

सेनातपत्रादि विभोरमुष्य सङ्ग्रामभूर्घूर्तकलाविनोदः ।
वीर्याम्बुधेरस्य मृधे विरोधी को नाम शिष्येत् क्षुभिताशयस्य॥ ४९ ॥

दृष्ट्या दहेद्देवचमूं प्ररुष्टः प्रस्फोटयेन्मुष्टिभिरद्रिकूटान् ।
कल्पाम्बुधेरादिवराहवच्च प्रक्षोभयेत् तोयमयन्त्रितोऽयम् ॥ ५० ॥

अज्ञानवृक्षाशनिसन्निपातः प्रख्यातिवल्लीमणिकल्पशाखी ।
कस्यैष पश्यादरभूर्न लोके शस्त्रोपजीविव्रजचक्रवर्ती ॥ ५१ ॥

स्तोष्यामि भद्रे! कियदुक्तिमार्गैर्व्यस्तैरलं नात्र विकल्पलेशः ।
स्वप्राभवाक्रान्तविधातृविष्णोस्तस्यैष पुंसः कलये कलैका ॥ ५२ ॥

यादृक् स्त्रियो रूपमिदं तवास्य तादृङ् च पश्यामि नृपस्य पुंसः ।
ज्योत्स्ना यदि त्वं विधुरेष नूनं भास्वानथो चेद्भवती दिनश्रीः ॥ ५३ ॥

नायं महात्मा कृतवान् विवाहमालोहिताक्षः सुमुखः सुवक्षाः ।
त्वं कन्यका सर्वगुणप्रकाशा श्रीमानसौ पञ्चकपञ्चकायुः ॥ ५४ ॥

आयुष्मतोऽप्यस्य तवापि वत्से! दूरस्थितिर्नाभिमता ममेयम् ।
हेमस्य वा चारुविभूषणस्य माणिक्यमुख्यस्य च कः समोऽन्यः॥ ५५ ॥

नैतादृशः सुन्दरि! मर्त्यलोके भूतो न भावी न पुमान् भवन् वा ।
मुञ्चेदमुं चेद् भवती भवित्री लक्ष्मीश्च साक्षात् पृथगम्बुजाक्षात् ॥ ५६ ॥

कामः प्रसूनं धनुषि प्रकामं सौरभ्यवत् सम्प्रति सन्दधीत ।
भूभृद्गणानिन्द्र इव प्रभिन्दंस्त्वामप्यसौ किञ्चन सन्धुनातु ॥ ५७ ॥

विरम विरम मुग्धे! लज्जितात् सज्जनाना-
मुपनतिषु सपर्यासाहसं नैव दोषः ।
अपितु स गुण एव स्यादिहामुत्र चापि
प्रथितपरमनिर्वाणाप्तिनिर्व्याजहेतुः ॥ ५८ ॥

सुतनु किल रसोऽसौ पश्य शृङ्गारनामा
मिथुनमपि लघीयः संश्रयन्नग्र्य एव ।
भुवनतिलकयोर्वा सङ्गमादङ्गजार्द्राद्
भवतु स रसचक्रे साम्प्रतं सार्वभौमः ॥ ५९ ॥

मतमिति मम भद्रे! विस्तरात् कीर्तितं ते
जनविविधरुचित्वान्नैतदेव प्रमाणम् ।
इह तु न यदि तृप्तिः साधु गच्छाव भूयो-
ऽप्यथ यदि शिवमस्तु प्राप्य सम्भावयेथाः ॥ ६० ॥

इति परिषदि धात्र्यां सस्मितं व्याहरन्त्यां
यदुनृपतिकुमारी कातरा वेपमाना ।
विनमितमुखमस्याः पृष्ठतोऽङ्गुष्ठकोट्या-
प्यलिखदवनिमुद्यत्स्वेदरोमोद्गमाङ्गी ॥ ६१ ॥

अधरकरपदानल्पाक्षिवक्षोजयुग्मै-
रमितकलितकम्पैः सम्भृताक्षीणलक्ष्माः ।
रतिमुपजनयन्ती राजहंसस्य तस्य
क्षणमनुविदधे सा पद्मिनीं वायुनुन्नाम् ॥ ६२ ॥

न नृपतिमुपसर्तुं नापसर्तुं च तस्माद्
वचनमशकदस्या नोत्तरं चाभिधातुम् ।
परमकिरदलक्षैः पार्श्वयोः स्पष्टलज्जैः
प्रसरदकृतकोरुप्रेमगर्भैरपाङ्गैः ॥ ६३ ॥

नृपवरतनयायास्तां दशां प्रेक्ष्य धात्री
बलवदथ गृहीत्वा पाणिना पाणिपद्मम् ।
मुहुरित इत एहीत्यादराद् भाषमाणा
सविधमनयदेनां तस्य सौभाग्यसिन्धोः ॥ ६४ ॥

गिरिशभजनलब्धां कोमलैर्जाळ्ययुक्तैः
शुचिभिरवयवैस्तां शोभमानां नयन्ती ।
नृपतिमतिगभीरं रत्नभाजं बभौ सा
जनयितुरिव तस्या जङ्गमोत्साहशक्तिः ॥ ६५ ॥

अनुपमकनकस्थाल्यापतामन्यकन्या-
तिलकपरिगृहीतां मालिकामाकुलायाः ।
इतरवरवधूनां पाणिसंस्पर्शपुण्यां
न्यधित करपुटेऽसावुन्मनाः कन्यकायाः ॥ ६६ ॥

सविनयमथ पीने स्कन्धपीठे घनेऽस्य
क्षितिकभितृदुहित्रा भूभृतस्तां निधाप्य ।
पृथगसृजदुभाभ्यां व्यक्तमाशीर्वचांसि
प्रतिदि'गुलुलु'नादाबद्धकालाहलानि ॥ ६७ ॥

अभिनकुतुकभारादन्तरे तारिताभि-
र्नयनरुचिभिरस्या मालया चावभासे ।
नृपतिरुपचितांसः प्रोन्नतो धातुभेदैः
शिखरभृदिव विन्ध्यो नर्मदास्रोतसा च ॥ ६८ ॥

शब्दा निष्पेतुरुच्चैरथ मथितपयस्सिन्धुनिध्वानधीरा
दिक्पालानां जयोक्त्या दिशि दिशि विशदादम्बराद् दुन्दुभीनाम् ।
सुप्रौढा पुष्पवृष्टिः सुरभिरभिपपातावनौ मेनकाद्या
विद्याधृग्गुह्यकैर्या व्यधुरातिचतुरारब्धनृत्तादिहृद्याम् ॥ ६९ ॥

सद्यो नेदुर्यदूनामपि पटुपटहाः सज्जिता रङ्गबाह्ये
क्षत्रार्धीशस्य शङ्खोऽप्यधरजलधरः शुश्रुवे पूर्यमाणः ।
उत्पेतुर्नेदुरूचुः प्रजहसुरसिचर्माददुः सञ्जगर्जुः
सद्योधा बभ्रमुश्चाप्यनिशवरवधूरक्षरक्षात्तकक्ष्याः ॥ ७० ॥

एह्येहि ब्रूहि याहि प्रजहि भयमपेह्यास्व कोशे निधेहि
क्षेपीयेऽसिं न युद्धं क इह रिपुरयं तस्य मूर्द्धा मुमूर्षोः ।
सेनां व्यूढां विधेहीत्यपि विमततया भूभृतोऽन्यान् विशङ्क्य
प्रोत्तस्थौ क्षत्रनाथानुगसुभटवचोऽप्यत्र तीक्ष्णं विशेषात् ॥ ७१ ॥

मा कार्षीः साहसं मा प्रतिवद मुदितास्ते प्रनृत्यन्तु कामं
को वा हेतुर्विरोधे क इव परिभवः कन्यकाकामकारे ।
दर्पोऽथैषामनल्पो बहिरमुममुतः साधु पश्याम गत्वे-
त्यभ्यावृत्त्या परेषामपि कलुषधियां पार्श्वयोः शुश्रुवे गीः ॥ ७२ ॥

यूयं यूयं च नान्ये वयमयि सुभटा! यादवेन्द्राप्रियार्थं
प्राप्ता राज्यं यदेतद्यदि रिपुरिह वः सोऽङ्गसाधारणो नः ।
स्वे स्वे स्वच्छन्दचारं वितनुत विषये नात्र शक्यः स कस्या-
प्येकस्यैवैष देशस्त्विति यदुसचिवा वारयामासुरेतान् ॥ ७३ ॥

उत्तस्थावथ सदसः स्मयी नरेन्द्रा
भर्तास्या ध्रुव इव राजकन्यकायाः ।
उच्चांसस्थलनिहितस्रगभ्रसिन्धो-
र्मत्ताभ्रद्विरद इवोढकण्ठकक्ष्यः ॥ ७४ ॥

तत्कालद्रुतचलितात्मपक्षभूक्षि-
च्छत्त्रादिप्रकरपरस्पराभिघट्टैः ।
झञ्झाढान् धटधटहुम्भहुम्भशब्दान्
उद्दामानुदधिवदेधयन् समन्तात् ॥ ७५ ॥

हस्ताग्रं प्रियदुहितुः प्रभोर्यदूनां
दक्षेण प्रतिपरिगृह्य दोर्द्रुमेण ।
तत्पश्चात् करविधृतासि बद्धकक्ष्यं
पित्रास्या विपुलधियानुगम्यमानः ॥ ७६ ॥

अग्रे तत्प्रियसुहृदग्रगेण पुंसा-
मग्र्येण श्रितशुभकृष्णवीरनाम्ना ।
विप्रेण प्रकटितपद्धतिश्च बद्ध-
स्पर्धायाः सपदि विनिर्ययौ सभायाः ॥ ७७ ॥

अभ्येत्य प्रसृमरसैन्यहूतिसिंह-
प्रध्वानैर्बधिरितदिङ्मुखः क्षणेन ।
शच्येव त्रिदशपतिर्दिशागजेन्द्रं
वध्वामा करिवरमारुरोह हृष्टः ॥ ७८ ॥

विष्वक् कल्पाब्धिकल्पे चलति बलचये कातरां कन्यकां तां
कान्तामग्रे वितन्वन् द्रुतमवनिपतिस्तुङ्गदन्तावलेन ।
पौरैराकीर्यमाणः पथि नवसुमनोलाजमुक्ताप्रवालै-
र्दूरादालक्ष्य सौधं निलयमथ निजं वैरिदुर्गं विवेश ॥ ७९ ॥

अपरनृपतिवर्गोऽप्याशु तस्याः पतिः स्यात्
परमशिव इति प्राक् सिद्धलोकप्रवादम् ।
अवितथमवगम्य प्राज्यलिङ्गैः परिज्ञ-
स्थगितकलुषभावः स्वं स्वमायान्निकेतम् ॥ ८० ॥

प्रतिययुरपि राज्यं स्वं द्वितीये तृतीये-
ऽप्यहनि परमहेर्ष्यायन्त्रिता नो चतुर्थे ।
कतिचन परिभूताः स्मेत्यमर्षात् तदैव
प्रभुजनहृदयानि प्रायशो राजसानि ॥ ८१ ॥

व्यधुर्जायापत्योरथ बहुविधानुत्सवमयान्
विवाहादिस्नानावधि विरचनीयाञ्छुभविधीन् ।
घटाबन्धैरन्तर्बहिरनुकलं खेलनकृतः
कलाकेळीहासद्युतिहसितहाराः कळगिरः ॥८२॥

मृदङ्गा निर्ह्रादैर्मुषिततनुमत्तान्द्रि शतशो
मृगाक्षीणां नृत्ते प्रविसरति रङ्गं दुधुविरे ।
ससम्बाधात् सभ्यैरमुत इह तासां चरणयो
रणन्मञ्जीराळेरपि रसमगाद् बाह्यजनता ॥८३॥

चरन् गर्वादन्तःपुरभुवि ललच्छैवलपुरी-
कुरङ्गापाङ्गीनां कुटिलचटुलालोकितशतैः ।
तरङ्गे सम्मूर्च्छत्यथ सरभसं सङ्गरकृते
निरङ्गोऽभूद् वैरी शिवनृपतिशय्यापरिसरे ॥८४॥

॥ इति शिवविलासे सप्तमः सर्गः ॥

॥ अथ अष्टमः सर्गः ॥

पाणिपीडनविधिं विधिनाथो भूपतिः परिसमाप्य मृगाक्ष्याः ।
तामुपेत्य यतते स्म नवोढां केळये कलितकैतवहासः ॥१॥

तत्तदुक्तिषु सखीमुखदर्शिन्यात्मनीरितदृशं त्रपयार्ताम् ।
वीक्ष्य तां स विरराम न तासां वीक्षणादवसरं वितितीर्षुः ॥२॥

बुद्धिपूर्वमनवेत्य हसन्तीं स्वप्रमादमथ केळिषु मुग्धाम् ।
अर्धदृक्प्रणिधिना स विदित्वा तत्सखीर्न विजहौ विहरन्तीः ॥३॥

वर्तितेषु मनुरङ्गविनोदाद्युत्सवेषु पुनरप्यभिभूतौ ।
युद्धमार्गमुपदिश्य तों तामभ्युपेत्य सहसा परिरेभे ॥ ४ ॥

वक्त्रनागलतिकादलमस्याः स्वप्रसुप्तवशतस्त्वनिरीक्ष्य ।
अर्पितं भुक्तवद् विहस्यास्याः स प्रगृह्य विजहास निगूढः ॥ ५ ॥

हक्परोक्षविनिगूहनकर्मण्यात्मनो भुजयुगं प्रसृशन्त्याः ।
सुभ्रुवो गुणकिणाद्यवबुद्धो लज्जितात् स जहर्ष विजितोऽपि ॥ ६ ॥

अङ्घ्रिघट्टितनिलामलतादूरन्दलाद्यसनमस्यक्षमाम् ।
उद्भिजन्निव च तत्तललार्तः सम्मादे सुचिरमम्बुरुहाक्षीम् ॥ ७ ॥

दीर्घिकास्वस्रसरज्ञतपालीकेलिकर्मसु हन्नामु कयाचित् ।
व्रीळितामपि तमःपरिरब्धां तामस्मावमन्तुत क्षणवश्याम् ॥ ८ ॥

छद्मसुप्तिषु स्मात् विदने तां तल्पमाश्रितवतीमुपगूह्य ।
स प्रसह्य कृतवान् तदनुज्ञः शाखितः परिषदि प्रमुमोच ॥ ९ ॥

अल्पिकामुरसि वीक्ष्य खल्वीपद्गतकेलिजनितां क्षतरेखाम् ।
रागवद्दृशममूमनुनिन्ये सत्यकीर्तनमिषात् स सखीभ्यः ॥ १० ॥

दर्पणे मुखदृशः सुदतीत्यस्याः पृष्ठसंस्थमुखमीक्षितु सानम् ।
स्वं विलोक्य तनुहासवतीं तां सोऽभ्यनन्दत् क्रमवशात् कृशलज्जाम् ॥ ११ ॥

शीर्षरोगमभिनीय शयानः कोविदास्वरसनासु सखीषु ।
बाष्पवद् स्ववदनानतमस्याः सम्ममार्ज स करेण मुखाब्जम् ॥ १२ ॥

नान्यभेषजवती रुगियं मे तावकस्तनतटैकचिकित्स्या ।
इत्युदीर्य परिरब्धवतीं तां वक्रधीरथ बलेन चुचुम्ब ॥ १३ ॥

सख्यसान्निधिषु तां स्मरतुल्यां नित्यमेव विविधैः समुपायैः ।
इत्यसावरमयद् विरहेषु स्वल्पकेष्वपि सुदुस्तरतापाम् ॥ १४ ॥

अत्ययं दिन[illegible] [illegible] लक्रमव्यलमुपास्य रिरंस्वोः ।
अस्तरन्ध्रमनयो[illegible] [illegible]ः [illegible] विहरतोः समतीयुः । १५ ॥

तदनु [illegible] [illegible]र्षास्तस्य तस्यां विरंसां
प्रसभमजडयन्त्यो गे[illegible]राविरामन् ।
जलदकुसुमजालैः कामिनः कामबाणैः
स्वगृहकुहरबाह्यान् काननान् कारयन्त्यः ॥ १६ ॥

रजनिरजनि सर्वा भीमरूपा तमिस्रा
निखिलखलजनानां ज्योत्स्निका सैव भूयः ।
रमणमभिसरन्तीर्भापयन्त्यापि रामाः
सरणिमुपदिशन्त्या विद्युताशोभि रात्रौ ॥ १७ ॥

कुटजककुभवानीराङ्घ्रिपैः केतकैर्वा
विकचरुचिरपुष्पैरावृता भूः सनीपैः ।
अभवदमित[illegible] गो[illegible]पोन्मेषशङ्का
सलिलभरितकेदारापगाकूपवापी ॥ १८ ॥

घनघन[illegible] [illegible] निस्सीम्नि धाम्नां
पतिरजनि निमग्नस्तोयराशौ यथा नौः ।
सरयमरुति हंसाः तत्र पोप्लूयमाना
वणिज इव विरेजुर्मानसौन्मुख्यभाजः ॥ १९ ॥

सवितुरिव विनाशाद् दुःखितान्यब्धिकल्पे
पयसि सरासिजानि प्राक्षिपन्नात्ममूर्तीः ।
निजसुहृदि विपन्ने रक्षणेष्वक्षमाणां
प्रकृतिरकुटिलानामीदृशी नाम लोके ॥ २० ॥

प्रतिनवजलशुद्धास्तीरपुष्पात्तभूषा
लघुमसृणविशालेनावृताश्चाम्बरेण ।
स्वतनुभवबलिष्ठग्राहसङ्घातवत्यः
कुलगिरिवरकन्याः सत्वरं सिन्धुमीयुः ॥ २१ ॥

मथितधृतिनभःश्रीमैथलीमल्लिमाला-
गुण इव सुघनांसे श्यामळे व्योमरामे ।
बभुरुपरि बलाका हारकोदण्डखण्डे
नयनपथमनेन प्रापिते सत्ययत्नात् ॥ २२ ॥

मधुरपरुषभाषैः कोकिभिश्चातकैर-
प्यनवरतमधीरैर्याचितो नीरवाहः ।
अमृतममुचदुर्व्यामानने चोभयभ्या
द्रवति हि महतां धीर्दक्षतो भक्तलोके ॥ २३ ॥

अतिशिशिरनभस्वत्यारणन्मत्तभृङ्गे
सुरभिनवकदम्बे माळनृत्यन्मयूरे ।
सुबहुभिरलमुक्तः स्वप्नमूर्च्छ विनान्या
नभसि न गतिरासीद् बिभ्यतां पान्थयूनाम् ॥ २४ ॥

मधुकरकुलझङ्काराख्यशङ्खोरुघोषै-
स्त्रिभुवनजनारीस्त्रासयन् विग्रहैषी ।
पटुतरजवमीरस्याशुगाश्वाधिरूढो
मदनभट उदस्थाद् धूतविद्युल्लतासिः ॥ २५ ॥

उषसि जलदनिर्ह्रादार्तपान्थाश्रुपाथः-
स्रुतिविसरनिमग्नं बाह्यगेहं विलोक्य ।
सिषिचुरभिपरिष्वज्यारवैस्तस्य रात्रा-
वनुमिततदवस्थाः कामिनोऽन्योन्यमास्रैः ॥ २६ ॥

सरसि विरहशङ्काभेदनी यादसां गी-
रियमुदयति मा भैर्भेक भेकीत्युपान्ते ।
इति निगदितवाक्यो भूय एवात्ततृष्णं
सुरतविरतिकाले सस्वजे कामिलोकः ॥ २७ ॥

अविरतपतदभ्रोन्मुक्तधाराप्रपञ्चै-
रभिहततरम्भापत्रसम्प्रोत्थनादैः ।
सुषुपुरपहताधि श्वेतपर्यङ्कलग्ना
मिथ उपचितवक्त्रामोदतृप्ता युवानः ॥ २८ ॥

नरपतिकुलनाथः सोऽप्यथावश्यकं स्वं
नियममुपसमाप्य प्रीणितोत्सृष्टपूज्यः ।
कतिपयपरिवारो याति पूर्वाह्णकाले
दयितजननिषेव्यं वेश्म भव्यं विवेश ॥ २९ ॥

शयनमधिरुरुक्षोस्तस्य पादं पदाब्जाद्
झटिति विजहतो यः काललेशः प्रियायाः ।
परिमृशति तदन्यः पारगां पङ्कजिन्याः
सुदृशमुपसरन् स्वां काक एकोऽस्य दैर्घ्यम् ॥ ३० ॥

विरचयति सखीनां नोत्तरं चाटुवाचां
श्वसिति बहु सशङ्कास्तिर्यगालोक्य चेटीः ।
किमपि विमृशतीयं जिह्मदृग् व्यस्तमोदा
क्षणमिति स कृशाङ्गीं प्रेक्ष्य तां सम्प्रदध्यौ ॥ ३१ ॥

किमिदमिति विलोलः सुभ्रुवोऽदृष्टपूर्वा-
मतिविकृतिमनल्पां तां विकल्पैर्विदित्वा ।
अशनिहत इवास्याः श्रान्तधीः शान्त्युपायान्
व्यमृशदपि स तूष्णीं बाष्पसंरुद्धकण्ठः ॥ ३२ ॥

समयलवविलम्बात् किञ्चिदारोचितभ्रू-
शिखरकटुकटाक्षाद्वाक्षणास्रोद्गमाद्यैः ।
हृदयगतविकारानञ्जसा व्यञ्जयन्त्याः
पदभुवि स पपात भ्रश्यदुष्णीषबन्धः ॥ ३३ ॥

चलति परिजने च द्वारमारुध्य गेहा-
च्चलकुवलयदृष्टिं सान्त्वयामास भीतः ।
शपथपथसहस्रैर्मूर्ध्नि पादप्रहारैः
पुनरपगतकोपामाकलय्याननन्द ॥ ३४ ॥

उरसि रहसि कुर्वन्नीषदुत्तानशाया
सुरभिशिथिलधम्मिल्लागळत्सूनमालाम् ।
स मुहुरसुसमां तां गाढमालिङ्ग्य वक्त्रे
सुचिरमपि च जिघ्रन् नैव तृप्तिं प्रपेदे ॥ ३५ ॥

स्ववदनसतृषोऽस्यास्तद् बलात्कारपूर्वं
मुखसरासजमाविर्भूतरोमाञ्चगण्डम् ।
अलसदृगभिपश्यन्नात्तसीत्कारनादं
सरसरुचिरताम्बूलाञ्चितं सञ्चुचुम्ब ॥ ३६ ॥

अथ शिथिलितनीवीबन्धनाभ्यन्तराळ-
प्रसृतममितरागोन्मुक्तशालीनतायाः ।
करमुरुनिबिडोरुस्तम्भमूले प्रहिण्वन्
क्वसितमधुभिरस्याः कूजितैरुन्ममाद ॥ ३७ ॥

सरभसमथ चोत्थायोन्मनाः क्षौममस्या
घनजघनतटान्ताद् दूरमुत्सार्य कामी ।
बलवदकृत बालां व्याकुलां स्वानुकूलाम्
उचितसुरतलीलाचेष्टितैर्बन्धभाग्यैः ॥ ३८ ॥

करतलमुपधानं कल्पयित्वोत्क्षिपंस्तां
परभुजपरिघेण द्राक् परीरम्भकर्त्री ।
विनिहिततनुकान्ताजङ्घमात्मोरुकाण्डे
कमपि स तु वितेने विक्रमं कामिसम्राट् ॥ ३९ ॥

अथ गुणविमर्दं स्वं हृद्यसम्बुद्धिपूर्वं-
मुहुरकृतककथास्यैर्मौग्ध्यतः कीर्तयन्त्याः ।
स कचपृथुलपूलीमङ्गृहीत्यास्यमस्या
व्यधित विविधमापीयात्मपुंस्त्वे विशेषान् ॥ ४० ॥

क्षणमथ च नृसिंहः प्रत्तगाढाङ्कपालिः
स्तनगिरिभुवि शिश्ये स्रस्तमुक्तालतायाम् ।
विकृतिभिरकृतार्थां तामभिज्ञाय सद्यो
व्यतनुत विपरीतक्रीडितोपक्रमं च ॥ ४१ ॥

उपरि च पुनरुत्तालार्द्रितकलध्वनिं तां
कनकवलयकाञ्चीशिञ्जितैश्चञ्चलाक्षीम् ।
नरपतिरधिरोप्य प्रौढनानाविलासां
चतुरमणितवाद्यैर्नर्तयामास चित्रम् ॥ ४२ ॥

सपदि च परिगृह्णन्निन्दुताम्बूलपूगं
तरुणहरिणनेत्रां चापि सञ्चर्वयित्वा ।
श्रमशमनमदत्त्वैवास्यग तत्
शशरुधिरनिभोष्ठीं साञ्जलिर्याचते स्म ॥ ४३ ॥

स्खलितविधिमथाशङ्क्यात्मगोत्रात् प्रियस्य
व्यतिकरसुरतेऽसौ हेतुलेशं विनापि ।
अहनदिह मृणालीच्छायया बाहया तं
पुनरनुमितसत्या तद्वचोभिर्ननन्द ॥ ४४ ॥

अविरतरममङ्गान्यर्पयन्ती समस्ता-
न्यभिमतनृपकेतावात्मवाञ्छाविधेये ।
विसृतचिकुरपुष्पैराकिरन्ती च वक्षः
प्रणयगतिमशेषां तस्य साविश्चकार ॥ ४५

चलदलकमुदश्चत्स्वेदमुल्लोलचिह्नि
प्रचितरुचिरकम्पोत्तुङ्गपीनस्तनान्तम् ।
चपलनयनमाविश्चातुरीमाधुरीकिं
नृपतिहृदयमस्या नर्म तन्निर्ममन्थ ॥ ४६ ॥

अविनयमवनीशस्यालपन्त्यङ्गुलीनां
विकटकुचतटी सा रक्तरेखात्कराङ्का ।
व्रणकणधृतभूषश्चुम्बितश्चाधरोऽस्या
द्विगुणसुषममङ्गं निर्ममे निर्मलायाः ॥ ४७ ॥

शिथिलसुरततृष्णामेदसा चेतसा ता
कथमपि गुरुमादौ सम्परिष्वज्य गाढम् ।
सुषुपतुरवबुद्धौ दत्तबाहूपधानौ
निभृततनु निमेषं निन्यतुः सङ्कथाभिः ॥ ४८ ॥

परिहसितसुधास्वादोपदंशोपगूढ-
प्रकटनिबिडभावान्योन्यनद्धोरुदण्डौ ।
रुचिरतरवचोभिर्भूय उद्बुद्धरागौ
कृतपरिकरबन्धौ क्रीडितोत्कावभूताम् ॥ ४९ ॥

वचनमशृणुतां नो बाह्यगानां स्ववाचा-
मपि च रसनिमग्नौ गुप्तये नालमास्ताम् ।
रजनिमुखविरामस्नानवेलादिकं वा
न खलु पृथगवैतां द्वास्थवैतालिकोक्तेः ॥ ५० ॥

प्रणयकलहलीलाः कोटिशः सान्त्वकर्मा-
प्यनुकलमनयोस्तद्गोचराश्च प्रसादाः ।
रतिविधिपरिणामान्ते पुनस्तेऽपि ते ते
परमसुखपुरन्योन्यार्पणाद्यन्तमध्याः ॥ ५१ ॥

न खलु न खलु कोकौ भित्तिचित्रेऽप्यथो नो
न च परिमिलिते द्वे क्षीरनीरेऽप्यभेदात् ।
मरुदमरपथौ वा मारनृत्तान्तरे तौ
स्वयमिह शिवशक्ती एव साक्षादभूताम् ॥ ५२ ॥

इति निधुवनलीलालम्पटौ दम्पती तौ
सकलयुवजनानां सद्गुणैरग्र्यभूतौ ।
घनसमयमुपेतं कामिसम्मोहनं तं
क्षणकणमिव धन्यौ निन्यतुः क्रीडितेन ॥ ५३ ॥

अथ शरदुपनत्यां साधु शैवालपुर्याः
सपदि नृपतिपुत्री पित्रनुज्ञावशेन ।
अगमदमलमन्यत् क्षेत्रमीशस्य भर्त्रा
कमितुरुदयपुर्यां ख्यातिमद्वासभूतम् ॥ ५४ ॥

तस्मिन् निस्साणनश्रीः श्रुतनिधिरवधिः श्रेयसामूर्जितानां
विश्वाधीशेन पत्या किल भवजलधिश्रान्तधीर्विश्रमाय ।
प्रस्तौत्यध्यात्मविद्यापरिचयमधुना नित्यमुक्ता सती सा
कृत्याकृत्ये नियन्ता क इव बलजुषामीश्वरेच्छागतीनाम् ॥ ५५ ॥

इति महितपदाब्जे रुद्रनारायणीये
मधुलिह इव वृत्तिं बिभ्रता चातकस्य ।
अलघु शिवविलासो नाम काव्यं बबन्धे
सुरभि भरतगोत्रीयेण दामोदरेण ॥ ५६ ॥

इति शिवविलासे अष्टमः सर्गः ॥

॥ समाप्तश्चेदं शिवविलासकाव्यम् ॥

———— [०] ————

शिवविलासकाव्यम्

श्लोकानुक्रमणी

IN THE PRESS

Bhojanakutūhala (Dietitics) of Raghunātha Part II.

Sarasvatīkaṇṭhābharaṇa (Grammer) of Bhoja with the commentary Hṛdayahāriṇi of Daṇḍanātha Nārāyaṇa Part V.

Tripuradahana (Kāvya) of Vāsubhaṭṭatiri with the commentary of Paṅkajākṣa.

Sītārāghava (Nāṭaka) of Rāmapāṇivāda.

Harṣacarita with the commentary Marmāvabodhini by Raṅganātha.

Āryabhaṭīya (Jyotiṣa) with the commentary of Gargya kerala Nīlakaṇṭhasomasutvan.

Horāśāstra (Jyotiṣa) with the commentary (2nd edition)

Gopikonmāda (Kāvya)

Bhramarakāhalī (Nāṭaka) of Prabhākara

READY FOR THE PRESS

Aṣṭāṅgahṛdaya with the commentary Hṛdayabodhika of Śrīdāsapaṇḍita Part III.

Tantrasamuccaya (Tantra) by Nārāyaṇa with the commentaries Vimarśini and Vivaraṇa Part III.

Pūrvabhāratacampu (Kāvya) of mānaveda with the commentary by Kṛṣṇa.

Tantrasaṅgraha (Jyotiṣa) of Nīlakaṇṭha with commmentary.

Aitareya Āraṇyaka (Veda) with the commentary Mokṣapradā of Ṣaḍguruśiṣya.

Karaṇottama (Jyotiṣa) of Acyuta with commentary.

UNDER PREPARATION

Aitareyabrāhmaṇa (Veda) Part IV with the commentary Sukhaprada of Ṣaḍguruśiṣya.

Kalaśacandrikā (Tantra).